

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ESTETIKY A DĚJIN UMĚNÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**BENEŠOVA VILA V SEZIMOVĚ ÚSTÍ V KONTEXTU MEZIVÁLEČNÉ
ARCHITEKTURY**

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Michal Šroněk, CSc.

Autor práce: Pavla Fabíková

Studijní obor: Dějiny umění

Ročník: 3.

2016

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. Zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 5. května 2016

.....

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce doc. PhDr. Michalu Šroňkovi, CSc. a konzultantovi PhDr. Bc. Janu Ivanegovi za cenné rady a odborný dohled. Také děkuji zaměstnancům Městského úřadu Sezimova Ústí a Úřadu vlády České republiky, zejména Ing. Andree Šlechtové za ochotu a soukromou prohlídku Benešovy vily.

ANOTACE

Bakalářská práce *Benešova vila v Sezimově Ústí v kontextu meziválečné architektury* se věnuje především okolnostem jejího vzniku a postupným realizacím, kterými prošla v souvislosti s jejími dobovými funkcemi. Nejsou opomenuti ani architekti Petr Kropáček a Otakar Fierlinger. Práce se též zaměřuje na vývoj vilové architektury od přelomu 19. a 20. století do meziválečných let, do nichž patří i samotná vila Edvarda a Hany Benešových.

Klíčová slova: Benešova vila; Sezimovo Ústí; vilová architektura; mediteránní styl; purismus; funkcionalismus; zahradní architektura.

ANNOTATION

The Bachelor thesis *Beneš' villa in Sezimovo Ústí in the context of the interwar architecture* focuses on the circumstances of the origin of the former president's summer house and gradual implementations which it went through in the connection with its contemporary tasks. There are not omitted architects Petr Kropáček and Otakar Fierlinger. The Thesis is also focused on the development of residential architecture from the late 19th and early 20th century until the interwar years where also belongs villa of Edvard and Hana Beneš.

Keywords: Beneš' villa; Sezimovo Ústí; villa architecture; mediterranean revival; purism; functionalism; garden architecture.

Obsah

1	Úvod	8
1.1	Zhodnocení literatury	9
2	Benešova vila	11
2.1	Urbanistické vazby	11
2.1.1	Sezimovo Ústí.....	12
2.1.2	Okolí Benešovy vily	13
2.1.3	Strimplova a Fierlingerova vila	13
2.2	Krajinné vazby	13
2.2.1	Otokar Fierlinger.....	14
2.2.2	Úpravy zahrad dle Fierlingera	15
2.2.3	Zahrada v Sezimově Ústí.....	17
2.3	Úloha vily – tehdy a nyní	19
2.3.1	Předchozí domovy Benešových.....	19
2.3.2	Předchozí místa letních pobytů.....	20
2.3.3	Důvody vybudování vily v Sezimově Ústí.....	20
2.3.4	Osudový rok 1938.....	20
2.3.5	Závěť Hany Benešové.....	20
3	Architekt vily	23
3.1	Petr Kropáček.....	23
3.2	Edvard Beneš stavebníkem	24
4	Stavební práce	26
4.1	Rekonstrukce v roce 1977 a 2006	28
5	Pojetí vily v 1. polovině 20. století	32
5.1	1900 - 1918	32
5.2	1918 – 1948.....	35
6	Jihočeské vily v meziválečném období	38
6.1	Zátkova vila.....	40
6.2	Vila Antonína Belady.....	41
6.3	Vila Jana Příbrského	42
7	Závěr	44
8	Obrazová příloha	46

9	Přehled použité literatury	60
10	Seznam vyobrazení.....	62

1 Úvod

Předkládaná bakalářská práce bude pojednávat o tématu minulého století, a to o letním sídle tehdejšího prezidenta Edvarda Beneše v Sezimově Ústí. Ve své práci se pokusím obsáhnout momenty jejího vzniku a několika postupných přestaveb, zejména těch, které byly vykonány až po smrti obou manželů Benešových, kdy se vila stala majetkem Úřadu vlády České republiky. Neopominu ani její tehdejší a dnešní využití.

Předmětem studia se také stanou urbanistické a krajinné souvislosti, které se neméně podílely na výběru vhodného místa pro výstavbu na jihu Čech a na konkrétním umístění samotné vily na rozlehlé parcele. Kapitoly týkající se výstavby budou doplněny informacemi o životech, dalších pracích a popisu stylového zaměření architektů Petra Kropáčka a Otakara Fierlingera, kteří se během sedmi let zasloužili o finální podobu vily. Druhý jmenovaný se postaral i o naplánování zahrady, jež tehdy byla tak důležitou částí pro vývoj nového životního stylu spočívající především v pohybu ve volné přírodě. Jelikož Fierlinger čerpal inspiraci a principy ze zahradní architektury v Americe, zaměřím se i na jeho soudobé snahy a zahradní úpravy, jež se staly velkým přínosem pro tvorbu na našem území.

Bakalářská práce se dále zaměří na novodobé přístupy pro výstavbu vilových domů od počátku 20. století až do období konce druhé světové války.

Jelikož se Benešova vila v Sezimově Ústí začala stavět v roce 1930, poslední kapitola proto bude přibližovat vilovou architekturu v jižních Čechách meziválečného období. Události spojené se vznikem Československé republiky se totiž podepsaly na následujícím vývoji architektury. Na jednotlivých stavbách budu sledovat stylové tendence, které se na jihu Čech vyvíjely.

Dané téma jsem si zvolila proto, že se vila manželů Benešových nachází v mém rodném městě a váže se k ní zajímavý příběh, ve kterém se vyskytuje několik poutavých událostí. Například nenaplnění závěti Hany Benešové nebo rekonstrukce po roce 1977. Úřad vlády České republiky si tyto informace kvůli využívání rezidence předsedou vlády chrání.

Z uměleckohistorického hlediska je vila podstatná zejména kvůli své osobité podobě, která se u nás v meziválečné době objevovala pouze ojediněle. Slabiny v dosavadním bádání týkající se rekonstrukcí vily, zahrady a s ní související tendence v budování zahrad od Otakara Fierlingera se ve své práci pokusím doplnit.

1.1 Zhodnocení literatury

Charakteru práce, která je rozdělena do šesti kapitol, odpovídá i výběr pramenů k dílčím problematikám. K tématům ohledně Benešovy vily považuji za nejdůležitější knihu s názvem *Vila*, vydanou v roce 2009 od několika autorů - Jana Čechurová, Michal Kolář, Eliška Fučíková a dalších. V této publikaci se dozvíme poměrně podrobně o začátcích vztahu mezi Hanou a Edvardem Benešovými, o vzniku, přestavbách a využití vily, o jejím zařízení a rozsáhlé zahradě. Další podstatnou knihou mi, pro jiný pohled na věc, posloužila kniha od Pavla a Zdeňka Hrabicových s názvem *Vila pana prezidenta*, věnující se zejména závěti Hany a jejím plnění. Kniha se však opírá o neznámá fakta a o bohaté svědectví pamětníků, kteří byly v tehdejších letech s touto stavbou spojeni – zahradník, správce objektu, stavebník zajišťující přestavbu v roce 1977. Těmito výpověďmi se autoři snaží o přiblížení děje, který byl díky majitelům po roce 1977 skryt. Publikace je obohacena o dokumenty doplňující informace v textu, například smlouvy, dopisy ministrovi a prezidentu Václavu Havlovi, vedoucí k naplnění závěti atd. Práce je proložena několika útržky z korespondence mezi Hanou a Edvardem z knihy Jany Šetřilové a Jaroslava Čechury - *Listy důvěrné. Vzájemná korespondence Hany a Edvarda Benešových*, které nám více přibližují situaci při výstavbě apod.

Ke kapitole o rozlehlé zahradě mi pomohla rozšířit znalosti, o významných dřevinách a historii areálu, kniha *Zahrady a parky jižních Čech* od Marie Pavlátové. Výchozím materiálem mi však byla především dobová periodika. V časopisech *Styl* a *Volné směry* sepsal Otakar Fierlinger, autor zahrady v Sezimově Ústí, články o úpravách zahrad a krajinářské architektuře, které mi byly nápomocny k představení si jeho snah o vytvoření ideálního přírodního prostoru souznícího s rodinnými domy.

Velice podstatným považuji článek od Zdeňka Wirtha s názvem *Villa* v časopisu *Styl*, který svými informacemi doplňuje kapitolu Pojetí vil ve 20. století. Wirth představuje způsoby rozložení a vhodné umístění místností, tak aby působily uceleně a byly mezi sebou vzájemně propojené. V této kapitole jsem také často čerpala z knih Jindřicha Vybírala.

Při sepisování kapitol o pojetí vil ve 20. století a o Jihočeské meziválečné architektuře mi byla také nápomocna internetová a knižní edice *Slavné vily*. Autoři těchto publikací chtěli pojmout a představit čtenářům nejzajímavější stavby vilové architektury v různých regionech a krajích České republiky. Prvotní knihy vyšly z pražského a brněnského prostředí, nyní je patnácti svazková edice kompletní ze všech regionů. Nejedná se pouze o známé stavby, ale i ty, které nebyly dosud nikým

zdokumentovány, a i přesto mají svou značnou hodnotu. Především některé vily v okrajových oblastech. Knihy jsou rozděleny na několik kapitol podle různých časových období. Jejich forma se snaží spojit odborné hledisko s popularizačním záměrem. Jednotlivé texty obsahují důvody vzniku, představení stavebníka a architekta, popis exteriéru i interiéru stavby, nynější stav a současného majitele. Každý text doplňují archivní snímky a fotografie současného stavu.

2 Benešova vila

Prvopočátky tohoto objektu sahají až do roku 1926, kdy začal tehdejší ministr zahraničních věcí se svou ženou Hanou toužit po letním sídle. Výstavba vily se však datuje až o tři roky později, kdy se manželé dozvěděli o volné parcele v Sezimově Ústí.¹

Oba dva měli k obci, ležící v jihočeském kraji nedaleko města Tábora, vřelý vztah. Hana v dětství navštěvovala místní Dívčí školu Na Parkánech² a Edvard na ono místo často jezdil za svým bratrem Bedřichem, který poblíž vlastnil mlýn Soukeník.

Po koupi první části pozemků mohly započít stavební práce na základech vily, jejichž přírodní hranice jsou tvořeny soutokem řeky Lužnice a Kozského potoka, dnešní ulicí Dr. Edvarda Beneše a Starotáborským lesem.

Představa o stylu domu byla rozhodující. Podle Pavla Janáka znal Beneš zásady a výtvary současné architektury, ale zároveň tvrdil, že neberou ohled na člověka a netvoří prostředí životní pohody.³ „*Edvard Beneš prožil snad polovinu svého života ve francouzském kulturním prostředí, poznal za letních prázdnin francouzský venkov, zvláště ten jižní, a oblíbil si jeho ráz.*“⁴ Především proto se tento styl využívaný v jižní Francii podepsal i na vile v Sezimově Ústí, kde můžeme najít typické nízké střechy, hladké zdi bez historizujících prvků a říms.

Postupem času se budova měnila, především díky okolnostem v Benešově politické kariéře, kdy byl zvolen československým prezidentem. Tomuto aktu tak musela být vila přizpůsobena, finální přestavba se konala roku 1937.

Společně s výstavbou rekreačního sídla byla tvořena rozlehlá zahrada, která plynule navazovala na okolní přírodu, a tím vytvářela harmonické prostředí pro odpočinek.

2.1 Urbanistické vazby

Jedná se o utváření, plánování a rozšiřování lidských sídel za cílem vytvořit vhodné místo pro život a splnit potřeby člověka. Jak pro urbanistu, tak i pro architekta je důležité znát města, do kterých budou vkládat nové stavby, jelikož by měly navazovat na stavební a přírodní plochy v daném místě. Urbanismus se zabývá prostorovým

¹ Pavel Hrabica – Zdeněk Hrabica, *Vila pana prezidenta*, Praha 2005, s. 32.

² Petr Zídek, *Hana Benešová*, Praha 2014, s. 15.

³ Pavel Janák, *Sezimovo Ústí – letní sídlo Edvarda Beneše*, Tábor 2007, s. 12.

⁴ Viz Hrabica (pozn. 1), s. 41.

utvářením města, a to za prvé tzv. organickým růstem, který reaguje na přírodní podmínky, trasy cest i nové potřeby a za druhé města založená podle určitého projektu. Podstatné jsou však jejich vlastnosti – účelnost, do které spadá uspokojování potřeb jak sociálních, tak ekonomických, a dále kupříkladu vlastnosti týkající se pozitiv pro život lidí, možností zapojení se do společenského života a poskytování sociálních a kulturních příležitostí.⁵

Jak již bylo řečeno, manželé Benešovi si tuto oblast nevybrali náhodou. Oba k ní měli od mládí blízko, a proto v okamžiku rozhodování, kde postavit své obydlí, padla volba právě na ono místo. Pro lepší orientaci a zasazení do kontextu prostředí bych ráda krátce nastínila historii města, tehdy obce, Sezimova Ústí [Obr. 1].

2.1.1 Sezimovo Ústí

První zmínky o osídlení sahají až do roku 1262, kdy vzniká název Ústí, který vychází z tzv. vyústění Kozského potoka do řeky Lužnice. Po vypálení města Husity se obyvatelé přesunuli na ostrožnu, kde založili obec, později nazývanou Tábor.⁶

O povolení na znovuzaložení obce na zříceninách Starého Tábora se žádalo až roku 1828, kdy jsou v literatuře datována první vydaná povolení a prodeje parcel, v květnu roku 1920 se název obce změnil na Sezimovo Ústí.⁷ Veškeré nově postavené domy situovány v okolí pravých břehů Lužnice a Kozského potoka byly převážně jednopodlažní, zemědělského charakteru, postupem času doplňované o sociální a hygienické zařízení.⁸

Významným krokem pro další vývoj byla výstavba jak Benešovy vily, tak i v roce 1939 strojírenského závodu firmy Baťa, jejíž výstavba snížila nezaměstnanost a vybudování dělnické kolonie v podobě 150 domů pro zaměstnance.⁹

Po roce 1945 se zřejmě díky dokončené vile Edvarda Beneše zdála tato lokalita příznivá pro realizování dalších rodinných domů, a proto během dalších jednatřiceti let vzniklo okolo 150 objektů včetně bytových, řadových a atriových domů. Podstatné bylo rozdělení částí obce na Sezimovo Ústí I. s přezdívkou Paďousy a Sezimovo Ústí II.,

⁵ Josef Zajíc – Jiří Hruza, *Vývoj urbanismu*, Praha 2002, s. 7-9.

⁶ Otakar Jankovec – Ivana Knotková, *Sezimovo Ústí; zánik, vznik, urbanistické proměny města*, Sezimovo Ústí 2006, s. 20.

⁷ *Ibidem*, s. 56.

⁸ *Ibidem*, s. 67.

⁹ *Ibidem*, s. 87, 99.

keré se zásluhou nového závodu a rozrostlým zástavbám domů nazývalo pracovním názvem Baťov.¹⁰

Současné Sezimovo Ústí se rozkládá mezi Tábořem a Planou nad Lužnicí, jež společně vytváří druhou největší městskou aglomeraci na jihu Čech.

2.1.2 Okolí Benešovy vily

Vila patří do části Sezimova Ústí I., které se ne náhodou nazývá „Paďousy - letní sídlo diplomatů.“ Jak již bylo řečeno, pozemek ve své spodní části sahá až k soutoku řeky Lužnice a Kozského potoka a jeho horní část je rámována Starotáborským lesem. Jelikož od začátku měl objekt fungovat zejména jako rekreační, vodní plochy zde hrály důležitou roli. Dokladem je Edvardův dopis Haně z 30. srpna 1930, kdy byl na staveništi zkontrolovat práci dělníků: „*Se Strimplem jsme se také v Lužnici vykoukali. Prozkoumali jsme celý terén před našimi parcelami, je možno přejít na druhou stranu bez obtíží, voda dosahuje právě pod bradu.*“¹¹

2.1.3 Strimplova a Fierlingerova vila

Součástí rozlehlé parcely jsou také dvě další vily, které zaplňují rozměrné prostranství postupně přikupovaných pozemků a dotvářejí kouzlo celého prostoru. S Benešovou vilou sousedí vila Strimplova sloužící také jako rekreační budova, avšak relativně menší a skromnější jak svou výškou, tak i výměrou pozemku. Majitelem zděného dvoupodlažního domu s valbovou střechou a taškovou krytinou byl Ludvík Strimpl, tehdejší malíř a poté šéf diplomatického protokolu ministerstva zahraničních věcí.¹²

Nejblíže k Starotáborskému lesu se nachází vila v podobě venkovské chalupy, která patřila Zdeňku Fierlingerovi a o její výstavbu a plány se zasloužil jeho bratr architekt Otakar Fierlinger.¹³

2.2 Krajinné vazby

V tehdejší době byla zahrada brána jako prostor, který měl splynout s okolním prostředím, plynule navazovat na lidská obydlí a plnit společenské požadavky

¹⁰ Ibidem, s. 67, 87, 96.

¹¹ Jana Šetřilová – Jaroslav Čechura, *Listy důvěrné. Vzájemná korespondence Hany a Edvarda Benešových*, Praha 1996, s. 140.

¹² Anděla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění. Dodatky*, Praha 2006, s. 726-727.

¹³ Viz Hrabica (pozn. 1), s. 140.

ve smyslu pohybu v přírodě.¹⁴ „Zahrada a park by měl sloužit jako součást zdravějšího a krásnějšího prostředí pracujícího člověka.“¹⁵

Mezi dvěma válkami se začaly zakládat převážně vilové zahrady, úpravy náměstí atd. Při tomto budování docházelo k rozšíření volných travnatých ploch a k výsadbě květinových záhonů s trvalkami.¹⁶ Sadovník vytvářel umělé scenérie na velkých plochách za úkolem působit na člověka uklidňujícím dojmem.¹⁷

Jelikož se Benešova vila rozprostírá na poměrně rozlehlé parcele [Obr. 2], kterou v roce 1930 upřesnil autor článku v novinách *Tábor*: „[...] Obecní zastupitelstvo tábořské ve schůzi 27. 3. prodalo tyto pozemky v Ústí Sezimově: 9 měr ministru zahraničí Dru. Ed. Benešovi, a po 4 mírách chefu protokolu ministerstva zahraničí Dru Strimplovi a vyslanci v Bernu Fierlingrovi – míru za 5000 Kč“,¹⁸ mohl zahradní architekt využít veškeré své dovednosti. Manželé zvolili talentovaného Otokara Fierlingera, bratra Zdeňka Fierlingera, jenž měl s budováním zahrad nemalé zkušenosti, které upřesňuji v další podkapitole.

2.2.1 Otokar Fierlinger

Otokar Fierlinger, zakladatel a průkopník moderní české zahradní architektury, se narodil v roce 1888 v Olomouci a vystudoval Vysokou školu technickou ve Vídni se zaměřením na pozemní stavitelství. Od roku 1919 byl zaměstnán jako přednosta pro plánování a výstavbu měst na ministerstvu veřejných prací a díky stipendiu v Rockefellerově nadaci mu bylo umožněno studium amerického zdravotního inženýrství a krajinné architektury.¹⁹

Mezi roky 1920 – 1921 odletěl na stáž do Spojených států amerických, kde se postupně seznamoval s úpravami parků a novými tendencemi v oblasti zahradní architektury a plánování veřejných prostranství. Hlavní inspirací se mu stal Frank Lloyd Wright,²⁰ představitel zejména novodobé architektury, která byla v naprosté vyváženosti a harmonii s okolní přírodou.

¹⁴ Otokar Fierlinger, Soudobé snahy v úpravě zahrad, *Styl*, 1933-1934, č. 8-10, s. 143.

¹⁵ Zdeněk Dokoupil, *Zahrada a park v historickém vývoji*, Praha 1957, s. 106.

¹⁶ Vítězslav Koukal, *Vývoj zahrad a parků*, Praha 1977, s. 18.

¹⁷ *Ibidem*, s. 18-19.

¹⁸ Noviny *Tábor*, 28. 3. 1930, citováno podle: Michal Kolář – Vladimír Drda, *Edvard Beneš v Sezimově Ústí – vila, zahrada, domov*, Praha 2004, s. 9.

¹⁹ Michal Kolář, Teoretik urbanismu a tvůrce zahrad – Otokar Fierlinger, *Architekt*, č. 7, roč. 54, 2008, s. 86.

²⁰ Michal Kolář – Vladimír Drda, *Edvard Beneš v Sezimově Ústí – vila, zahrada, domov*, Praha 2004, s. 16.

Po návratu z USA se stal propagátorem anglicko-americké zahradnické školy na Akademii výtvarných umění. Byl příznivcem zejména zahrad anglického rázu,²¹ a proto se i zahrada Benešových nesla v duchu těchto zásad a pravidel.

Mezi jeho další práce můžeme zařadit například úpravu zahrady venkovského sídla ve Stránčicích, kde se snažil vystihnout krajinářský sad s ozdobnými a užitkovými částmi. Dobové fotografie leteckých záběrů s jejich popisem architekt uvedl v časopise *Styl*.²² Jeho činnost je také často spojována s předním českým architektem Pavlem Janákem, se kterým se společně podíleli kupříkladu na rekonstrukcích zahrad Černínského paláce nebo Belvedéru.²³

2.2.2 Úpravy zahrad dle Fierlingera

Krajinářský architekt by měl přednostně vycházet z mínění a požadavků společenského moderního života, které vzniká z kolektivního projevu. Dřívější projektantova zahradní tvorba se odvíjela z jednotlivých obydlí a poté byla přenesena na město, avšak nyní Fierlinger tvrdí, že musí postupovat z potřeb využít přírodu v prostředí společného soužití při úpravě a budování moderního města.

Nicméně význam připisuje také speciálním potřebám individuálních obydlí v rámci pohybu na čerstvém vzduchu, které patřily mezi hlavní nároky moderního bydlení. S tím je tedy spojen i pohled nejen na funkci estetickou, ale i zdravotní, kdy je důležitý volný pohyb v přírodě, který autor přirovnává k podstatnému faktu a to, že je žádoucí, aby lidé snížili škodlivé účinky a stres z působení ve městech.²⁴

Zásluhou hladkých omítek a harmonického půdorysu se příroda snadněji prosazuje, než při domech, u kterých jejich půdorys váže osová dispozice. Důkazem toho je i kontrast mezi velkými hmotami domů a přírodou. Logicky se architekt nemusí zaobírat barevnými a výškovými rozdíly jako u staveb složitějších. Jelikož se architektura zbavuje veškerých dekorativních prvků, projevují se i nové zahradní kompoziční principy, v podobě ujasnění typických tvarů, využívání tuzemských i cizích rostlin atd.²⁵

V letech 1929–1930 Otokar Fierlinger publikoval článek v časopisu *Volné směry*, kde vysvětloval krajinářskou architekturu v Americe a principy moderního

²¹ Ibidem, s. 16.

²² Fierlinger, *Soudobé snahy* (pozn. 14), s. 146-147.

²³ Pavel Vlček a kol., *Encyklopedie architektů, stavebníků, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 172.

²⁴ Fierlinger, *Soudobé snahy* (pozn. 14), s. 143.

²⁵ Ibidem, s. 143.

zahradnictví. V první řadě uváděl dva přední zakladatele Charlese Elliota a Olmstedta st., kteří se zasloužili o zdokonalení krajinářského umění a založení americké školy krajinářské. Základem bylo sledování a studium starých zahradních kultur a potřeb moderního života.²⁶

Autor článku tvrdil, že krajinářský projektant musí ovládat výtvarné předpoklady, jež jsou potřeba při tvorbě uměleckého výtvoru. Zároveň se ale musí přizpůsobit zákonům přírodním, a proto je důležitá i znalost rostlinného materiálu a jeho vztah k přírodě. Podstatou pro vytváření zahrady je také krajinářská kompozice mající za úkol uspořádání velkých ploch a přírodních částí v jeden harmonický celek. Důraz se klade na charakter krajiny, estetickou hodnotu jednotlivostí, uspořádání objektů, rostlinstva a pohledů k významným bodům.²⁷

Fierlinger přikládá důležitost teorii barev. Snaží se eliminovat nepříznivé barvy, jelikož valér barev je patrný i při slabším světle a jejich intenzita je určena schopností reflexe světla. Vyrovnáním barevných ploch mezi sebou se docílí barevné harmonie.²⁸

*„Studium přirozených krás krajinných útvarů vedlo k podřízení a přizpůsobení stavebních výtvorů, daným okolnostem neb zamýšlené úpravě pozemku. Proto určuje krajinářský architekt současně s projektantem budovy nejen její polohu a vnitřní dispozici podle daného terénu a porostů, ale i její zevnějšek podle povahy okolí, tj. vlastnosti stavebního materiálu, barvu krytiny atp.“*²⁹ Tímto se Fierlinger s ostatními architekty řídil i v případě vily v Sezimově Ústí.³⁰

Rozvržení zahrady určují zejména denní potřeby majitele a funkce domu. Půdorys zahrady se dělí na několik částí, které mohou mít význam obývacích prostorů v zahradě. V článku autor popisuje části zahrad, které jsou podobně ztvárněny i u vily Benešových. První veřejná část se věnuje prostoru před obydlím. Tato část je příjezdová, vysázená způsobem odpovídajícím charakteru průčelí, druhá část při obývacím pokoji fascinuje květinovou zahradou a třetí užitková část se vyskytuje u kuchyně, kde se nachází dvůr a různé hospodářské přístavky.³¹ Jednotnost zahrady by měla být zjevná z více pohledů a nesmí budit dojem uzavřenosti.

²⁶ Otokar Fierlinger, *Krajinářská architektura v Americe, Volné směry*, 1929-30, roč. 27, s. 234.

²⁷ *Ibidem*, s. 234-236.

²⁸ *Ibidem*, s. 257.

²⁹ *Ibidem*, s. 258.

³⁰ Hynek Klimek, *Sezimovo Ústí – město, které se zrodilo dvakrát*, České Budějovice 2009, s. 42.

³¹ Fierlinger, *Krajinářská architektura* (pozn. 26), s. 260.

2.2.3 Zahrada v Sezimově Ústí

V roce 1930, kdy manželé kupovali první části parcely, bylo ono místo obecní loukou s chudou půdou, která byla místy skryta pod vrstvami písku a kamení.³² Jelikož je přikupovali postupně, měnil se tak i tvar samotného areálu, který má nyní podobu lichoběžníku.

Na tvoření zahrady se podílel nejen architekt Fierlinger, ale výrazně ji ovlivnila i Hana Benešová. Oba manželé práce v přírodě naplňovala a stala se tak jejich koníčkem. Vždy když přijeli do Ústí, šli nejdříve do zahrady zjistit, co kde nového kvete.³³

Na vzniku zahrady pomáhal, nejen sháněním rostlin, také Jan Valeček, zahradník již na předchozí vile manželů Benešových, která sídlila v ulici Na Zátorce (čp. 43) v Praze – Bubenči.³⁴ Trvale o ni pečoval také Tomáš Pavlíček, zahradník ze Sezimova Ústí.³⁵ Jelikož plán zahrady nebyl dochován, usuzuje se, že nejspíše nebyl ani nikdy navrhnut.³⁶

Zahájení prací na zahradě se proto v literatuře spojuje společně s počátky výstavby samotné budovy.³⁷ To potvrzuje i článek z časopisu *Volné směry*, kde Fierlinger vysvětluje podstatu. „*Dispozice zahrady vyvíjí se tedy od půdorysu domu, na který jest vázáno rozdělení, tvar, barva, struktura rostlin, plastika terénu, dispozice cest atp.*“³⁸ Prvotní činnost proto směřovala na vytvoření struktury polní cesty, ke které navazovaly další cestičky spojující kompozice zahrad, obydlí všech tří vil a řeku Lužnici. Cílem byla snaha o vznik propojeného krajinného celku.³⁹

Jelikož je zahrada zpodobněním anglického parku, nechybějí v ní charakteristické průhledy skrz krajinu, kdy vzniká kontrast otevřených ploch a vysoké zeleně. Tyto tzv. point de vue směřují především na soutok, les a na rodinné domy v Sezimově Ústí.

Zahradní projektant netvořil zahradu jen pomocí seskupení stromů stejného druhu a zbarvení, ale využíval i pestrosti zelených odstínů.⁴⁰ Důraz je kladen na valéry, které by měly tvořit celkový výsledek. Ostřejší barvy působí na oko nepříjemně, a proto

³² Viz Kolář – Drda (pozn. 20), s. 17.

³³ Viz Zídek (pozn. 2), s. 115.

³⁴ Jana Čechurová – Eliška Fučíková – Michal Kolář et al., *Vila*, Praha 2009, s. 135.

³⁵ Marie Pavlátová – Marek Ehrlich a kol., *Zahrady a parky jižních Čech*, 2004, s. 318.

³⁶ Viz Kolář – Drda (pozn. 20), s. 17.

³⁷ Ibidem, s. 17.

³⁸ Fierlinger, *Krajinářská architektura* (pozn. 26), s. 265.

³⁹ Viz Kolář – Drda (pozn. 20), s. 16.

⁴⁰ Kolář, *Teoretik urbanismu* (pozn. 19), s. 87.

tvoří pouze jisté efekty. Docílením harmonie mezi jednotlivými plochami autorovi sloužilo střídání barev, především převládající zelené v různých odstínech od světlé až po temnou. Tato kompozice si žádá značnou znalost rostlinného materiálu, protože výsledek se dostaví až během určité doby [Obr. 3].⁴¹

Ve spodní části parku, která je nyní přístupná veřejnosti a oddělena plotem od části horní, se nacházejí dřeviny domácího charakteru např. bříza bělokorá, dub letní, lípa malolistá apod. Komplikovanější úpravy se konaly uprostřed areálu, kde se nachází samotná vila. Zde jsou zasazeny jehličnaté stromy ve stáří 20-75 let, mezi které patří douglaska tisolistá, jedlovec kanadský, zerav západní atd. V části zahrady pod domem správce a pod Kazatelnou byly vysázeny smrkové hájky, hájky dubové vyrostly v blízkosti Kozského potoka a oné douglasky byly umístěny poblíž silnice a mostu. Tato situace je vyobrazená na leteckém snímku z roku 1937 [Obr. 2]. Jelikož manželé Benešovi toužili po domě s mediteránním charakterem, pro který jsou typické štíhlé cypřiše, nastaly komplikace s klimatem, který v našem pásmu není pro tyto rostliny ideální. Proto musely být nahrazeny obdobnými dřevinami v podobě pyramidální zeravy západní a smrky Pančičovy. Tento jedinečný strom s mimořádně úzkou korunou, jenž patří mezi nejcennější na území Čech, se dodnes nachází poblíž šatny sportovního bazénu a dosahuje výšky cca 28 metrů [Obr. 4].⁴²

Starotáborský les na východní straně areálu sloužil jako zábrana před veřejností a před silničním provozem směrem na Planou nad Lužnicí. Les byl úzkými cestičkami rozdělen na pět samostatných celků, které sloužily jako vycházkové. Dodnes je tvořen převážně borovicemi lesními a jinými dřevinami například buk lesní, tis, cesmína apod.⁴³ Na jižní straně vily byl vytvořen parter s pravidelně řešenou výsadbou a s malou vodní nádrží.⁴⁴ Přijezd k vile, a zároveň rozdělení areálu na soukromou a oficiální část, zajišťuje kordon tují a zpřístupněnou část k hrobce doplňuje alej bříz.

Snaha o vytvoření návaznosti přírody na dům se prokázala zejména plynulým přechodem z domu na terasu a z ní menším schodištěm volně navazujícím do zahrady, kde se nachází obdélníkový bazén s lekníny. Spojení mezi objektem a zahradou se naskýtá též pohledem z oken, tzv. picture window, kterými se Fierlinger snažil vytvořit živé obrazy.⁴⁵

⁴¹ Fierlinger, Krajinářská architektura (pozn. 26), s. 234-235.

⁴² Viz Čechurová – Fučíková – Kolář et al. (pozn. 34), s. 108.

⁴³ Ibidem, s. 111.

⁴⁴ Viz Pavlátová (pozn. 35), s. 319.

⁴⁵ Ibidem, s. 318.

Fierlinger též rád pracoval s japonskou zahradní architekturou, o které tvrdil, že je „symbolizací přírody a lidských výtvorů“.⁴⁶ Jelikož chtěl dosáhnout různorodosti jednotlivých zákoutí v zahradě, rozmístil do nich různé drobné architektonické stavby v podobě dřevěných pergol, odpočívadel a altánů, které jsou pro onu japonskou zahradní architekturu jedním z typických prvků [Obr. 5].⁴⁷

Zajímavým prvkem je také na jihozápadní straně symetrické alpinum, umělá zahradní skalka, ležící ve svahu. Protéká jím potůček do jednotlivých jezírek a je osázen převážně rostlinami nízkého vzrůstu např. vřesy, keři a kapradinami [Obr. 6]. Tato část zahrady navazuje na schody před vilou, hrobku a na zděné místo tzv. kazatelna.

Mezi lety 1977-78, kdy se z vily stala vládní rezidence, byl naproti tenisovému kurtu vytvořen vyhřívaný bazén se šatnami.⁴⁸

Na dalším vývoji zahrady se výrazně podepsala i povodeň z roku 2002. A to především ve spodní části, kde se nachází soutok. V záplavové části povodeň zlikvidovala téměř veškeré pobřežní porosty a poškodila mnoho dalších dřevin.⁴⁹

2.3 Úloha vily – tehdy a nyní

2.3.1 Předchozí domovy Benešových

Výstavba letního domu měla spojitost s Benešovou kariérou v československé vládě, jež se podílela na všech osudech jeho života. Díky jeho zásluhám v Paříži a Ženevě, kde se účastnil organizace československého zahraničního odboje, se roku 1918 stal jedním ze tří ministrů a po vzniku samostatné republiky prvním ministrem zahraničních věcí.⁵⁰ Proto se po návratu se svou ženou částečně přestěhoval na Pražský hrad patřící právě tomuto odboru, avšak nadále užíval svého vlastního bytu na Vinohradech.

Jelikož manželé chtěli mít svoje vlastní zázemí, koupili si v roce 1924 vilu Na Zátorce, kde strávili deset let. Beneš neustálou prací zaměřenou na politickou situaci a Hana, která po všech zdravotních procedurách a pobytech v zahraničí, souvisejících s naplněním přání o vytoužené dítě, rezignovala a pokračovala s péčí alespoň

⁴⁶ Fierlinger, *Krajinářská architektura* (pozn. 26), s. 234.

⁴⁷ Viz Hrabica (pozn. 1), s. 43.

⁴⁸ Viz Čechurová – Fučíková – Kolář et al. (pozn. 34), s. 111.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 112.

⁵⁰ Jindřich Dejmek, *Edvard Beneš: politická biografie českého demokrata I.*, Praha 2006, s. 211.

o Edvarda. Její láskou se stala také zahrada, kde trávila mnoho času. Když vilu v roce 1934 prodali, přestěhovali se do ministerského bytu v Černínském paláci.⁵¹

2.3.2 Předchozí místa letních pobytů

Pro své letní pobyty a dny odpočinku měli k dispozici několik sídel. Jedním z nich byl zámek v Ploskovicích, kde svůj volný čas trávili především o prázdninách. Avšak ne na dlouho, jelikož po vyčerpání všech výletů po místním okolí a kvůli velké vzdálenosti od Prahy, zde byli pouze třikrát. Poměrně dost času trávili s prezidentem T. G. Masarykem, za kterým jezdili do Lán a Topolčianek. Dalším místem byl zámek v Chlumu u Třeboně, kde se na jejich náladě podepsalo vždy špatné počasí a absence blízkých přátel.⁵²

2.3.3 Důvody vybudování vily v Sezimově Ústí

Tato fakta byla hlavní příčinou výstavby vily v Sezimově Ústí. Měla být místem oddechu, regenerace, setkávání přátel a aktivního odpočinku spojeného s prací na zahradě, lyžováním, bruslením a v neposlední řadě také útočištěm před tehdejší politickou situací. Nutno říci, že vila splnila jejich očekávání. Trávili zde veškeré svátky v roce, letní prázdniny, ochraňovala je až do samého konce.

2.3.4 Osudový rok 1938

Jak již bylo řečeno na počátku, funkce vily se odvíjela především od kariéry Edvarda Beneše. Tím kritickým bodem byl rok 1938, kdy abdikoval na post prezidenta a odjel do londýnského exilu.⁵³ O rok později „našli“ cestu do Sezimova Ústí nacisté. Gestapo pečlivě prohledalo vilu a započalo s jejím vyklízením a obsazováním.⁵⁴ Na podzim roku 1939 se stala útočištěm vojenské školy a o pět let poté je na stejném místě vystřídaly těhotné německé ženy, které měly před porodem nebo těsně po něm.⁵⁵

2.3.5 Závěť Hany Benešové

Po dlouhodobé nemoci, která u Edvarda započala roku 1943 krvácením do mozku a projevovala se silnými migrénami a ztrátou řeči, nastala o pět let později smrt. Své poslední chvíle života trávil v Sezimově Ústí, kde je také pochován. Hana

⁵¹ Viz Zídek (pozn. 2), s. 92-95.

⁵² Viz Klímek (pozn. 30), s. 38.

⁵³ Viz Hrabica (pozn. 1), s. 55-59.

⁵⁴ Ibidem, s. 65.

⁵⁵ Viz Kolář – Drda (pozn. 20), s. 27-30.

každoročně ve vile zůstávala od Velikonoc po Dušičky, starala se o zahradu a pokládala čerstvé květiny na manželův hrob.

Přežila jej o dlouhých šestadvacet let. Před svou smrtí sepsala závěť rozdělenou do dvou částí, ve které dům i pozemek odkazovala Muzeu husitského revolučního hnutí v Táboře. Konkrétně pozemky v okolí vily a zařízení v přízemí, pracovně, malé pracovně, jídelně, salonu a ve dvou ložnicích. Toužila o vytvoření důstojného muzejního památníku na prezidenta Edvarda Beneše zpřístupněním čtyř společenských místností, především ložnice a pracovny. Žádala také o veřejné zpřístupnění hrobky. Přála si ochránit svůj majetek v prospěch kultury a zachovat jeho pietní místo co možná nejdéle.

Druhá část závěti se týkala jednotlivých částí majetku a pozemků, jež chtěla darovat příbuzným a Pražskému hradu.⁵⁶

Jelikož je muzeum státní instituce, vše co se na ni sepisuje, patří i státu. Proto se vily ujal stát a bral ji za svou. V roce 1975 byla většina zařízení odvezena na dvůr tábořských kasáren, odkud se postupně vytrácela. Plány Úřadu předsednictva vlády se vyhýbaly závěti a přáním Hany Benešové. Jejich záměrem byla celková přestavba obydlí pro celoroční rekreaci zaměstnanců vlády, primárně pro tehdejšího předsedu Lubomíra Štrougala, která byla o rok později splněna.⁵⁷ Tento zásah znamenal i uzavření a zakázání přístupu k hrobce.

Opětovné povolení nastalo v roce 1990, kdy se lidé dostali jak k hrobce, tak do části rozlehlé zahrady. Zapotřebí bylo oddělení části zahrady pro veřejnost od části pro účely vlády, které tvořil plot natřený zeleným nátěrem, aby více splynul s okolím. O nevyplnění závěti Hany Benešové se prvně zmínil tehdejší poslanec Jiří Vyvadil v diskuzi s Václavem Klausem, kdy jednoznačně nesouhlasil s využitím vily jako rekreačního střediska pro vládní úředníky a ministry. Klaus tvrdil, že vila slouží především k pracovním účelům.⁵⁸

Tím, že toto téma začalo zajímat více lidí a médií, začaly se sepisovat různé petice, díky kterým vznikalo mnoho marných idejí o vytvoření památku. Například ve vile Zdeňka Fierlingera nebo pouze ze dvou místností v podkroví Benešovy vily.⁵⁹

⁵⁶ Věra Olivová, *Vila Edvarda Beneše v Sezimově Ústí*, Praha 2000, s. 85-86.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 87.

⁵⁸ Viz Hrabica (pozn. 1), s. 139.

⁵⁹ *Ibidem*, s. 142, 146.

V roce 2000 byl objekt majetkově převeden na město Sezimovo Ústí, avšak stále o něm rozhodovali úředníci v Praze. 13. listopadu 2000 byl komplex vil prohlášen kulturní památkou a po mnoha peripetiích mohlo začít utváření památky.⁶⁰

Po více než pětadvaceti letech byl splněn požadavek Hany Benešové, ačkoliv jak ve své knize o jejím naplnění píše Pavel Hrabica: “[...] *je nad slunce jasnější, že závěť Hany Benešové byla naplněna ve smyslu přísloví o nažraném vlku a celé koze. Protože areál zůstal i nadále v užívání vlády České republiky.*“⁶¹ Díky památníku byly v přízemí upraveny, restaurovány a původními movitými věcmi vybaveny prostory dvou hal a jídelny sloužící pouze k nahlédnutí a v 1. patře místnosti velké pracovny, ložnice Edvarda Beneše, hala před jeho pracovnou a chodbička před ložnicí. Ostatní prostory slouží k vládním návštěvám a jako premiérův pokoj. Vila však není přístupná celoročně, pouze ve dnech státních svátků a dnech osobních výročí (narození, úmrtí) manželů Benešových.

⁶⁰ Viz Jankovec – Knotková (pozn. 6), s. 316.

⁶¹ Viz Olivová (pozn. 56), s. 153.

3 Architekt vily

Prvotní myšlenku, kde najít vhodného architekta, který by vyplnil všechna přání manželů Benešových, navrhnul v září roku 1929 samotný Zdeněk Fierlinger, chvíli poté, co mu Edvard Beneš nabídl, zda se nechce podílet na koupi parcel a později i na výstavbě letních sídel. Tomu je důkazem dopis z 10. září 1929 adresovaný Haně, kde Edvard píše: „*Zmínil jsem se Fierlingerovi o parcele u Tábora. Ovšem, že rád by přijal a zároveň navrhl toto: jeho bratr je architektem v ministerstvu veřejných prací. Chce mu psát, Ty bys ho pak měla zavolat a až by věci s místem byly vyřízeny, on by tam zajel a připravil by všechny plány, výpočty atd. [...] Je prý pro jednoduchost a mírnou modernost, proti krajnostem moderních architektů.*”⁶² Avšak jeho bratr Otokar nabídku na vybudování reprezentativní vily odmítl, jelikož s tímto projektováním neměl zkušenosti. Proto za sebe doporučil svého kolegu architekta Petra Kropáčka⁶³ a sám přislíbil, že mu bude při zpracování státní zakázky nápomocný.

3.1 Petr Kropáček

Petr Kropáček, architekt a dramatik, se narodil roku 1889 a vystudoval obor architektury a pozemního stavitelství na českém vysokém učení technickém v Praze.⁶⁴ V roce 1913 vytvořil soutěžní návrh na budovu spořitelny v Pardubicích, se kterým nakonec po závěrečném rozhodování neuspěl⁶⁵ a v témže roce publikoval takřka futuristicky pojaté studie domovních štítů v centru Pardubic.⁶⁶ Po první světové válce se společně s rodinou odstěhoval do zahraničí, konkrétně do Argentiny, Bolívie a poté i do Mexika, kde stavěl domy pro plantážní dělníky.⁶⁷

Po návratu z ciziny po roce 1920 se jeho názory zásadně změnily, stal se zastáncem čistého slohu, kterému nenáležely žádné ozdoby a zajímal se především o moderní jednoduchost, směřující k funkcionalismu. Založil projekční kancelář,⁶⁸ kde vznikaly nové stavitelské projekty v oblasti školské a bytové péče. Například kolonie hornických domů na severu Čech, družstevní domy pro státní zaměstnance na Žižkově a v Bubenči, státní obytné domy v Náchodě.⁶⁹ Účastnil se též výstavby areálu Lázní

⁶² Viz Šetřilová – Čechura (pozn. 6), s. 130.

⁶³ Viz Zídek (pozn. 2), s. 113.

⁶⁴ Viz Vlček (pozn. 23), s. 343.

⁶⁵ Viz Hrabica (pozn. 1), s. 38.

⁶⁶ Jiří Švestka – Tomáš Vlček et al, *Český kubismus 1909-1925: malířství, sochařství, umělecké řemeslo, architektura*, Praha 2006, s. 250.

⁶⁷ Viz Kolář – Drda (pozn. 20), s. 10.

⁶⁸ Ibidem, s. 10.

⁶⁹ Prokop Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců I.*, Ostrava 1993, s. 569.

Bohdaneč a přestavby budovy ministerstva zahraničních věcí. Svým nezdobným stylem však vynikají zejména dva pražské nájemní domy v Trojanově ulici čp. 336 a ulici Jankovcově čp. 68.⁷⁰ Stavění pro Edvarda Beneše bylo jedním z jeho posledních, jelikož 10. září roku 1931 ve svých dvačtyřiceti letech spáchal sebevraždu, a proto se dokončení svého díla v Sezimově Ústí ani nedožil.

Kropáček se také zajímal o divadlo, a proto sepsal drama s názvem „*Stavba*“ a komedii „*Mystifikace*“. Podílel se také na vnitřních úpravách Komorního divadla v Hyberské ulici v Praze a byl spolutvůrcem „*Divadla umění*“, kde také pracoval scénicky.⁷¹ Ještě před odjezdem do Ameriky společně s Janákem, Gočárem a dalšími architekty pracoval v pražských uměleckých dílnách, ve kterých se snažili o zmodernizování řemeslné výroby nábytku. Sám Kropáček navrhl a vytvořil několik kusů nábytku v kubistickém stylu, jež byly vystaveny v roce 1917 na členské výstavě Spolku výtvarných umělců Mánes.⁷²

3.2 Edvard Beneš stavebníkem

V knize od Pavla Janáka se můžeme dovědět blíže o náklonnosti Beneše k architektuře, kterou bral jako svůj koníček a tvrdil, že kdyby nedělal politiku, působil by jako architekt. Dával přednost především samotnému stavění a jeho praktickému využití, než estetickému a výtvarnému smyslu, vývoji nebo teorii. Odborníky přiváděl do rozpaků tím, že vždy chtěl vše vysvětlit do detailů, žádal objasnění předpokladů, nutností stavby a důvodů jejich řešení. Architekti navrhovali, doporučovali a on schvaloval.⁷³

Zúčastnil se přestavby svého bytu ministra zahraničních věcí v jižním křídle Pražského hradu, kde se později, když byl Beneš již prezidentem, budovalo i apartmá pro státní návštěvy a prováděla se obnova Tereziánského křídla. Snažil se o to, aby Pražský hrad nebyl jen památkou. Snažil se o zachování jeho historického rázu a usiloval o jeho konzervaci.⁷⁴ Podílel se i na přestavbě bytu Na Zátorce.

Od roku 1924 byl jeho stavbou Černínský palác, kde uplatnil svůj zájem o umělecké hodnoty staré pražské architektury. Jelikož se tato stavba přířkla ministerstvu, byly potřebné stavební rekonstrukce, především přístavba administrativní

⁷⁰ Viz Kolář – Drda (pozn. 20), s. 10.

⁷¹ Viz Toman (pozn. 69), s. 569.

⁷² Viz Kolář – Drda (pozn. 20), s. 9.

⁷³ Viz Janák (pozn. 3), s. 9-13.

⁷⁴ Ibidem, s. 10, 16.

budovy. Vypsanou soutěž vyhrál se svými sedmi návrhy Pavel Janák.⁷⁵ Snažil se o vytvoření něčeho užitečného, o zachování památky a zároveň o její navrácení k životu. Důležitost se kladla na vložení něčeho novodobého např. výměna dveří za nové, umístění zajímavých oken do průčelí. Nebylo žádoucí přestavovat památky novými slohy, ale učinit je snesitelnějšími. Pavel Janák vkládal podstatu do umění pochopit staré památky, tak aby byly zabezpečeny co nejšetrněji. „*Co nejméně obětovat a co nejvíce zachovat, aby zůstala tu stále jednotnost, celek složek kultury, umění.*“⁷⁶

V Benešových 46 letech začala výstavba vily v Sezimově Ústí, ve které „*je zhmotněno, co pro něho bylo stavět. Nikoli dát si někým stavět. Zde mohl uplatnit svoji chuť stavět. Stavět zcela podle vlastní hlavy a podle chuti si zastavět.*“⁷⁷

Ohledně tehdejších výtvorů architektury se Beneš vyjadřoval s respektem, bez kritiky, avšak tvrdil, že neberou ohled na člověka a nevytváří ideální klidné prostředí pro životní pohodu.⁷⁸

⁷⁵ Mojmír Horyna, *Černínský palác v Praze*, Praha 2001, s. 144-145.

⁷⁶ Vendula Hnídková, *Pavel Janák: Obrys doby*, Řevnice 2009, s. 237-238.

⁷⁷ Viz Janák (pozn. 3), s. 11.

⁷⁸ *Ibidem*, s. 9-13.

4 Stavební práce

Samotnou parcelu, nad soutokem a s dominantou v podobě skalnatého pahorku nazývaného Kazatelna⁷⁹, si manželé vyhlédli v srpnu roku 1929, kdy se společně se Strimplovými procházeli po Sezimově Ústí.⁸⁰

Se svou představou o koupi pozemku pro výstavbu skromnější vilky se zahradou se pochlubili i tehdejšímu prezidentu T. G. Masarykovi. Jejich myšlenky se mu však zdály nevhodné, především díky tomu, že by dům měl být přiměřený Benešově postavení a být dostatečně reprezentativní pro přijímání hostů, oficiálních návštěv atp.⁸¹

Do prvotních nákresů Fierlingera zasahovala otázkami a připomínkami pouze Hana, Edvard mlčel. Při odchodu údajně poznamenal: „*Tak jsem dnes prožil první konferenci, při které jsem nepromluvil ani slova a se vším souhlasil.*“⁸² Avšak další setkání a úpravy se nesly v nepříliš dobré atmosféře, kdy do Kropáčkových plánů a představ manželé Benešovi často zasahovali a měnili je.⁸³

Ve tvaru a celkové podobě domu měl Petr Kropáček téměř volnou ruku. Jediným přáním manželů bylo stavení typické pro středomořské oblasti v tzv. mediterranean revival⁸⁴, kterému náležely nízké střechy, hladká prostá fasáda a velká okna pro snadnější prosvětlení místností. Podstatná proto bylo vhodná poloha domu ve vztahu ke světovým stranám.⁸⁵

V srpnu 1930 byl již návrh hotov a o tři měsíce později se Otokar Fierlinger, tábořský městský inženýr, Benešovi a Strimplovi vydali vymezovat místo pro výstavbu vil na pozemcích, zároveň zadali práci tábořskému staviteli Antonínu Soumarovi.⁸⁶ Kdy se začalo s pokládáním základů, můžeme posoudit především díky korespondenci psanou Edvardem 30. 8. 1930: „*Především se staví pilně, je tam 40 dělníků, základy jsou hotovy, sklepy vyžděny, zdi již hotovy, až do výše přízemní podlahy. Terasa bude přes metr vysoká, snad asi 125 cm. [...] Celek už v půdorysu je zcela vidět, vypadá dobře – všechny přízemní místnosti jsou již zcela patrné.* [Obr. 7]“⁸⁷

Otázky ohledně financí určených na výstavbu vily se tehdy probíraly v denním tisku, kde vznikaly fámy o Benešově jmění, které využívá pro stavbu svého zámku

⁷⁹ Vyvýšené místo uprostřed areálu, kde údajně kázal mistr Jan Hus.

⁸⁰ Viz Kolář – Drda (pozn. 20), s. 7.

⁸¹ Ibidem, s. 9.

⁸² Viz Zídek (pozn. 2), s. 113.

⁸³ Viz Hrabica (pozn. 1), s. 39.

⁸⁴ Martin Horáček, *Za krásnější svět: tradicionalismus v architektuře 20. a 21. století*, Brno 2013, s. 238.

⁸⁵ Viz Čechurová – Fučíková – Kolář (pozn. 34), s. 39.

⁸⁶ Viz Kolář – Drda (pozn. 20), s. 9, 11.

⁸⁷ Viz Šetřilová – Čechura (pozn. 11), s. 140.

s mramorovou terasou a zahradou posypanou mramorovým pískem. Rovněž proto musel Beneš reagovat a oponovat tím, že jeho základem je částka 850 000 Kč, kterou získal díky prodeji dvou činžovních domů v Praze.⁸⁸ V srpnu roku 1930 získali dalších 80 tisíc Kč z prodeje cenných papírů a tím, se podle vzájemné korespondence „definitivně zbavují starostí o finanční stránku domu“.⁸⁹ Konečná suma za veškeré stavební práce činila 445 885,44 Kč.⁹⁰

Kolaudace proběhla 21. srpna roku 1931, při níž bylo oficiálně prohlášeno, že novostavba pojímá čtrnáct obytných a třicet užitkových místností,⁹¹ rozložených do tvaru L se dvěma patry [Obr. 8].

Rozmístění pokojů záviselo na jejich využití. Obytné prostory byly situované v přízemí s přímou návazností na zahradu, které tvořila pracovna, jídelna, společenský a obytný pokoj. V přízemí bylo též hospodářské křídlo tvořené z kuchyně a skromné přípravný se spíží, s možností vstupu do dvora.⁹² Do křídelních pater umístěné ložnice měly při sobě šatnu a koupelnu, další místnosti skromnějších rozměrů byly hostinské a patřící personálu.⁹³

Po kompletním dostavení vily se bezozdobná fasáda zdála nedokončená a proto se dospělo k názoru, že okenice, jež byly podle Kropáčka naplánované jen na terasu na jihozápadní fasádě, musely být instalovány do pater a později i k oknům haly a Benešovy pracovny. Okna u hlavního vstupu a ve dvoře byla vyplněna ozdobnými mřížemi. Díky názoru architekta, že „[...] kombinací rostlin s hladkými plochami moderního domu objevujeme nové obrazy a mírníme jejich strohý výraz“ se na obě fasády zavěsily treláže pro popínavé rostliny [Obr. 10].⁹⁴

Dvě hlavní obytné strany domu byly pro lepší proslunění okny natočeny na jihovýchod a jihozápad a vedlejší méněhodnotné místnosti směrem k severozápadu a severovýchodu. Místnosti směřované na jih se však v letních měsících stávaly neobyvatelnými, a proto se dům v roce 1936 nevyhnul nutné adaptaci v podobě vytvoření konstrukce pro výsuvnou textilní markýzu, která soužila jako zastínění terasy

⁸⁸ Viz Hrabica (pozn. 1), s. 36.

⁸⁹ Viz Šetřilová – Čechura (pozn. 11), s. 136.

⁹⁰ Viz Hrabica (pozn. 1), s. 45.

⁹¹ Viz Čechurová – Fučíková – Kolář (pozn. 34), s. 39.

⁹² Viz Hrabica (pozn. 1), s. 41.

⁹³ Viz Janák (pozn. 3), s. 11-12.

⁹⁴ Viz Čechurová – Fučíková – Kolář (pozn. 34), s. 40.

i jídelny uvnitř domu. Zároveň se dostavila zděná veranda, z původní garáže se stal altán a instalovala se nová kašna měnicí dvorek na patio.⁹⁵

Konečnou podobu domu však stanovila až dostavba v roce 1937, kdy se Benešovi rozhodli pro další realizaci zajišťující zvětšení objemu stavby [Obr. 11]. Architektem se stal Otakar Fierlinger, který vypracoval projekt na zastřešení terasy a jeho provedení uskutečnil Antonín Soumar podílející se na výstavbě celé vily. Odstraněna proto byla stínící markýza a na onom místě vznikla arkádová lodžie překrývající venkovní prostor, nad kterým architekt vytvořil vyhlídkou terasu [Obr. 12]. Původní terasa na střeše haly byla zastavěna obytnou místností a balkon nahrazen francouzským oknem. Patro a přízemí od sebe oddělovala etážová římsa krytá prejzy.⁹⁶ Místo zděné verandy na severozápadě byl vybudován nový trakt tzv. sala terrena, na kterou měl Beneš speciální požadavek týkající se zakomponování prvků jihočeské architektury. Fierlinger tedy využil vzhledu a provedení podloubí měšťanských domů v Telči a Jindřichově Hradci. Nová síň proto byla postavena na robustních pilířích a díky tomu vznikla možnost dostavit nad ní další místnost [Obr. 13]. Dne 15. července 1938 byly stavební úpravy oficiálně kolaudovány.⁹⁷

Touto úpravou vily se zvýraznilo členité rozvrstvení střech. Nový architekt tak navázal na Kropáčkovu dispoziční řešení interiéru tím, že situoval stropy dostavěných místností v nestejných úrovních. V přízemí jsou prostory větší výšky s trémovými stropy, avšak v patře jsou úspornější [Obr. 15].⁹⁸

4.1 Rekonstrukce v roce 1977 a 2006

Rok poté, co byla vila smluvně převedena do majetku Úřadu předsednictva vlády ČSSR, se začalo pracovat na rekonstrukci, která byla zadána Projektovému ústavu výstavby hlavního města Prahy a prováděna Pozemními stavbami v Českých Budějovicích. Na vypracování návrhu přestavby na vládní rezidenci se podíleli přední pražští architekti Jan Šrámek, Zbyněk Hřivnáč a Karel Filsak. V původní zprávě k projektové dokumentaci se pojednávalo o prováděných úpravách jako o „*typických pracích charakteru rekonstrukce a drobných stavebních úpravách*“,⁹⁹ ve kterých podle Projektového ústavu nebylo za potřebí mimořádných a obtížných stavebních zásahů.

⁹⁵ Ibidem, s. 40-41.

⁹⁶ Viz Kolář – Drda (pozn. 20), s. 14.

⁹⁷ Viz Čechurová – Fučíková – Kolář (pozn. 34), s. 41.

⁹⁸ Ibidem, s. 41.

⁹⁹ Viz Čechurová – Fučíková – Kolář (pozn. 34), s. 43.

Ke změně objemu docházelo pouze v případě přístavby markýzy před vstupem zajišťující krytý vstup do objektu.

Rekonstrukční práce započaly 1. února 1977 a hlavním úkolem bylo rodinnou vilu určenou pro pobyt v letních měsících přestavit na vilu pro vládní účely s celoročním provozem.¹⁰⁰ Díky poměrně stručné výpovědi samotného architekta Zbyňka Hřivnáče si můžeme udělat představu o prvotních krocích. „[...] *Dva dny jsme dům zaměřovali a zakreslovali, žádné původní plány neexistovaly. [...] Centrem se měla stát jídelna. Dostali jsme určité body, ale nic nebylo pevně přikázáno. Spíše to bylo v podobě konzultace a záměru: udělejte nám studii. Základní požadavky zněly – tady bude místo na jednání, tady na odpočinek, popít, posedět, popovídat si, rozvalit se. [...] Jako základní materiál jsem zvolil masivní dřevo, a to jak na nábytek, tak na obložení. Šlo o borovici a o dub.*“¹⁰¹

Především díky využití tmavě mořeného dřeva k obložení světlých stěn a zazdění prosklených dveří na terasu došlo k opaku toho, co si manželé Benešovi přáli, a to, aby byl prostor co nejvíce prosvětlen denním světlem.¹⁰²

Interiér domu prošel rozsáhlou obměnou, řešenou s ohledem na jejich funkci a význam. Velký důraz se kladl na vytvoření útulného prostředí s maximálním pohodlím a účelností. Ve společenských prostorech v přízemí budovy se mělo docílit oficiálnosti s ohledem na jejich účel. Pro návštěvy z Úřadu vlády bylo zapotřebí vytvořit zázemí pro jejich ubytování. Každý nově zařízený apartmán byl vybaven šatnou, zrekonstruovaným záchodem s koupelnou, zahrnoval obytný pokoj a ložnici. Zmizela hala s otevřeným schodištěm, jídelna a malá pracovna v přízemí. Mezi obytnými místnostmi v přízemí byly odstraněny skleněné vestavěné vitríny a místo nich vytvořeny textilní stěny, které se daly složit, a tím vznikl společenský sál [Obr. 17]. Místo cihlového krbu v obytné hale bylo zhotoveno monumentální krbové těleso.¹⁰³ Mezi další opravy spadalo například rozšíření vstupu do kuřáckého salonku, zazdění vstupu na terasu ze salonku s krbem, proražení východu do sally terreny, instalace těžkých dřevěných okenic ve společenské místnosti, kvůli ochraně proti dálkovému odposlechu, zrušení stávající kotelny, vybudování sauny apod. Mimo novodobá apartmá vznikaly také pokoje pro ochranku, stravovací a jídelní zařízení.¹⁰⁴ Tyto stavebně

¹⁰⁰ Viz Hrabica (pozn. 1), s. 122.

¹⁰¹ Ibidem, s. 123.

¹⁰² Viz Čechurová – Fučíková – Kolář (pozn. 34), s. 44.

¹⁰³ Ibidem, s. 44.

¹⁰⁴ Ibidem, s. 131-132.

konstrukční zásahy sepsal Projektový ústav Výstavby hlavního města Prahy, který také vypočítal předpokládané náklady na 6 352 000 Kčs.¹⁰⁵

Přestavba se výrazně dotkla i vnější podoby domu. Předchozí světle žlutá omítka byla přetřena na světle hnědou a zelené okenice typické pro středomořské stavby byly přetřeny na hnědé. Z fasád zmizely treláže na popínavé rostliny a prejzová krytina byla nahrazena krytinou z měděného plechu. Po architektech bylo také žádáno vytvoření přístavku nad hlavním vstupem do vily s robustním soklem, jenž by sloužil pro snadnější výstup z aut v době dešťů. Vytvořily se nové rozvody elektřiny, vody, vybudovala se sauna a venkovní bazén se šatnami. V prostoru sally terreny vznikla zděná pohovka.¹⁰⁶

Na různá specifika přestavby zavzpomínal, v knize *Vila pana prezidenta*, i tehdejší správce Bohumil Benda pracující ve vile od roku 1977 do 1997, který prozradil, že se snažilo především o zajištění co největšího pohodlí pro hosty ubytované v Sezimově Ústí. Mezi nimiž byl například i kardinál František Tomášek a v době, kdy probíhaly rozhovory mezi Vatikánem a československým státem, vozili hlavní představitele církve právě do této vily. Benda však přiznal, že „*čím toho člověk znal méně, tím lépe pro něho*“, jelikož všude byly umístěny odposlechy a kamery pro lepší monitorování dění ve vile a jejím okolí. Zajištění bezpečí se týkalo i drobností v podobě osvětlení, které nesmělo být umístěno nad prostorem, kde se připravovala strava, protože v případě prasknutí žárovky hrozilo zranění.¹⁰⁷

Kolaudace rekonstrukce vily na rekreační objekt se datuje na 9. 11. 1979.¹⁰⁸ Vila byla využívána zejména předsedou vlády Lubomírem Štrougalem, který na onom místě trávil své volné chvíle. K těmto účelům se areál využíval i po roce 1989, kdy do Sezimova Ústí jezdili tehdejší ministři, premiéři, tzv. ty nejvyšší šarže, kteří ve vile rekreovali i své rodiny a známé.¹⁰⁹

Ke konci devadesátých let se na vile začaly projevovat časté střídající se návštěvy a nedostatečná údržba z předchozích let.¹¹⁰ Z toho důvodu v roce 2006 zahájil Úřad vlády obnovu především interiéru vily na podobu ze třicátých let 20. století, tedy na prvotní vzhled. Hlavním architektem se stal Orlin Ilinčev, který vedl tým projektantů z ateliéru ISI, spol. s.r.o.

¹⁰⁵ Viz Hrabica (pozn. 1), s. 125, 126, 168.

¹⁰⁶ Viz Čechurová – Fučíková – Kolář (pozn. 34), s. 44-45.

¹⁰⁷ Viz. Hrabica (pozn. 1), s. 133-134.

¹⁰⁸ Ibidem, s. 131.

¹⁰⁹ Ibidem, s. 45, 136.

¹¹⁰ Ibidem, s. 45.

První kroky přestavby se týkaly demontování obkladů z tmavého dřeva, aby došlo k znovuobnovení přání Benešových, a to co nejvíce prosvětlit prostory. Práce pokračovaly na asanaci krbového tělesa, vytvoření napodobenin původních skleněných vitrín v jídelně a též dřevěných vstupních dveří. Obnovil se i vstup z obytné haly na terasu, jenž byl při rekonstrukcích z roku 1977 zazděn. V celém domě došlo k obměně hygienického zařízení, které svým provedením neodpovídalo předchozímu stylu vily ze třicátých let.

Přestavba souvisela i s exteriérem vily, kdy bylo potřeba opravit plášť domu podle dobových fotografií, konkrétně barevné ztvárnění fasády a okenic. Pálená střešní krytina byla znovu instalována na římsu lemující lodžii a lomový kámen u závětrří překryla omítka.¹¹¹

¹¹¹ Ibidem, s. 45.

5 Pojetí vily v 1. polovině 20. století

5.1 1900 - 1918

Již od druhé poloviny 19. století směřovaly požadavky na výstavbu vil především na touhu po bydlení v přírodě, reprezentaci stavebníka a stavebníkovy osobnosti promítající se v originalitě jednotlivých vil za pomoci různých libůstek, které jej charakterizují. Po nástupu moderny do celé Evropy se tento prvek stal klíčovým pravidlem pro nově nastupující architektonické hnutí.¹¹²

Na přelomu devatenáctého a dvacátého století začalo docházet k jedné z nejdůležitějších proměn ve vývoji architektury z hlediska stavebních kvalit a interiérového vybavení domů.

Poměrně důležitou roli ve vývoji architektury na našem území odehrála tehdy vypsaná soutěž na výstavbu Domu milovníka umění z roku 1900, která zahrnovala ideologický záměr v podobě zaujmout a přesvědčit střední vrstvy, aby si oblíbily nový životní způsob. Výsledkem se měl stát rozvoj venkovských domů v britském stylu, který zajišťoval pohodlný život a praktické potřeby vlastníka.¹¹³ Tento typ domu se stal základem pro tvorbu nové architektury konce devatenáctého století. Mladí architekti brali anglický venkovský dům jako ideální typ rodinného domu budoucnosti, zejména díky svým jednoduchým, účelným formám a díky využívaným materiálům – dřevo, kámen, cihla.¹¹⁴

Provedení anglického domu tkvělo v ústřední hale spojující společenské místnosti v přízemí a ložnice v patře. Prostory se dále členily do dvou křídel – na soukromou a společenskou část, avšak stále působily sjednoceně. Do významnějších místností se pro jejich obohacení připojovaly tzv. ingle nooks, jenž tvořily jakési zákoutí pro důvěrná posezení.¹¹⁵ Co se týká exteriéru staveb, využívaly se vysoké střechy tmavších barev, komíny, fasáda z lícových cihel v odstínech červené a oranžové, střecha víceméně nikdy nepřesahovala štít domu a součástí byla také bílá lakovaná okna s mřížkou. Počátkem 20. století byl rodinný dům považován za životní způsob, představy a charakter stavebníka.¹¹⁶ Jelikož to byl právě stavebník - investor,

¹¹² Rostislav Švácha (ed.) – Hana Hermanová – Šárka Koukalová a kol., *Slavné vily Středočeského kraje*, Praha 2010, s. 104.

¹¹³ Jindřich Vybíral, *Leopold Bauer – heretik moderní architektury*, Praha 2015, s. 132.

¹¹⁴ Petr Pelech, *Vilová architektura v Českých Budějovicích se zaměřením na třicátá léta 20. století* (diplomová práce), Katedra výtvarné výchovy PF JU, České Budějovice 2003.

¹¹⁵ Viz Vybíral, *Leopold Bauer* (pozn. 113), s. 133.

¹¹⁶ Jaroslava Staňková – Jiří Štursa – Svatopluk Voděra, *Pražská architektura, významné stavby jedenáctého století*, Praha 1991, s. 276.

který stavbu obýval, musel se s její podobou ztotožňovat. Jak s její funkčností, technickou vyspělostí, společenským statutem, ale i stránkou výtvarnou.¹¹⁷

Do kontrastu se dostával umělec společně s estétem, člověkem kulturním, který chtěl zrušit hranice umění a života. Na přelomu 19. a 20. století se rodinný dům stal nejběžnější zakázkou a tak atraktivní, jako tehdy býval například palác nebo zámek. Nové bydlení již nesloužilo k reprezentaci, nýbrž k rodinnému pohodlí, a proto se jako prototyp prosadil venkovský dům se zahradou, který tyto životní nezbytnosti zajišťoval.¹¹⁸

Zásady vily formuloval v roce 1910 Zdeněk Wirth v časopisu *Styl*, kde kladl důraz na klientovo přání, které se týkalo zejména přechodného úniku z města k přírodě a vytvoření pohodlného, zdravého a volnějšího pobytu v domě. Nesmíme však opomenout, že vše bylo určováno finančními možnostmi, a právě toto vedlo k oné individualizaci obydlí.¹¹⁹

V knize o slavných vilách se klient bere jako spoluautor architektonického návrhu a architekt, který navrhuje stavbu, je brán jako schopný portrétista, protože čím více vyplní přání v projektu, tím věrněji zachytí oné rysy osobnosti jeho klienta.¹²⁰

Zejména díky vlivu změněných životních podmínek a lidských potřeb si i obydlí žádalo své přeformulování. Ideál moderního vilového stylu spočíval v tvrzení: „*zevnějšek stavby vyvinout logicky a organicky z vnitřku, z prostorů, z potřeb, tedy nikoliv dekorovat, nýbrž vystavět*“.¹²¹ Lidé proto dávali přednost menšímu počtu místností před mnohopokojovými domy, avšak zásadní pro ně bylo jejich logické propojení, návaznost a celkové vnitřní uspořádání. Zejména proto vymizely typy dříve užívaných pokojů, např. předpokoje, salony, dámské boudoiry, předsíně, ve prospěch prostorů obytných. Důležitost některých z nich se zdůrazňovala vystoupením z hmoty domu ve formě arkýře či rizalitu.¹²²

Pokud si majitel stavby vybral vhodné snesitelně velké místo pro výstavbu, nemuselo se již dispoziční rozmístění místností řídit ohledy k ulici jako činžovní dům. Důležitou podmínkou při zřizování obydlí byla tedy správná poloha a určení lokace pokojů podle světových stran, jelikož podstatným požadavkem bylo jejich

¹¹⁷ Pavel Zatloukal (eds.) – Vladimír Šlapeta, *Slavné vily Čech, Moravy a Slezska*, Praha 2010, s. 8.

¹¹⁸ Jindřich Vybíral, *Reissigova vila v Brně a reforma rodinného domu po roce 1900*, Praha 2011, s. 9.

¹¹⁹ Zdeněk Wirth, *Villa, Styl*, 1910, č. 1, s. 3.

¹²⁰ Viz Švácha (ed.) – Hermanová – Koukalová (pozn. 112), s. 104.

¹²¹ Viz Vybíral, *Leopold Bauer* (pozn. 113), s. 137.

¹²² Ilona Matyssová, *Vily a rodinné domy Josefa Gočára* (diplomová práce), katedra Dějin umění UP, Olomouc 2014, s. 20.

prosvětlení.¹²³ Zdeněk Wirth ve své stati, i přes mnoho dalších možností situování, doporučuje např. postavit vilu na zahradě přes roh k severu, aby mělo slunce šanci dostat se do nejvíce pokojů a rozložit je tak, aby využívaly denní světlo buď ranní (ložnice) nebo odpolední (pracovna). Ostatní místnosti měly být plně ochráněny od vlivů horka (kuchyně, spižírny, jídelna).¹²⁴

Jedním z nejpodstatnějších a těžkých úkolů architekta bylo splnění osobních přání a rodinných poměrů stavebníka v navržení ideálního půdorysu. I kdyby měla mít stavba sebevíce místností, musely být hlavní prostory vzájemně propojené a ve vztahu k vedlejším vytvářet ucelenou harmonii. V podstatě kvalitní půdorys měl tvořit nenucený a jasný obrazec, který byl jednoduchý bez jakýchkoliv mrtvých koutů.¹²⁵

V prostorných modernějších vilách se začala využívat velká síň tzv. hall, brána jako střed stavby, pro stýkání se jinak oddělených rodinných a společenských proudů. Jak sám Wirth připomíná, tento prvek nebyl novinkou, avšak nová doba mu dala jiný ráz díky účelu. Sloužila pro vstup a vítání hostů, byla rozlehlým prostorem, kde se konaly různé debaty a v neposlední řadě sloužila jako hlavní komunikace mezi oběma úrovněmi vily.¹²⁶ Společně s novým prostorovým rozložením se začalo využívat intimních zákoutí s různou výškou podlah a stropů mající za úkol rozdělit vnitřní objem do vrstev, což byla jednodušší verze raumplanu, který později využíval a rozšířil Adolf Loos. Architekti zároveň usilovali o vytvoření útulnosti a bezpečí bez pocitu stísněnosti díky prostorové členitosti a kontrastu velkoryse vyměřených místností a intimních zákoutí. Tímto se výrazně lišili od britského reformního hnutí, jež tohoto stavu dosahovalo nízkými místnostmi a přítímím.¹²⁷

Rozlehlost vily se odvíjí od finanční stránky majitele, avšak Zdeněk Wirth bere průměrnou vilu o velikosti čtyřech úrovní – podzemí, kde byly většinou situovány kotle pro ústřední topení, sklepní prostory a zásobárny. Přízemí, kde se zrekonstruovala síň, jídelna, obytný pokoj a popřípadě pracovna. Tento prostor byl spojován i se zahradou, do které se vcházelo verandou. Ložnice v patře se pojily s koupelnou a místností pro uschování šatů a do podkroví se situovaly pokoje pro hosty a služebnictvo.¹²⁸

Druhotnou, avšak důležitou roli ve výstavbě vily měla i zahrada. Její rozmístění si též žádalo pozornost ohledně světových stran, jelikož vegetace potřebuje slunce,

¹²³ Wirth (pozn. 119), s. 4.

¹²⁴ Ibidem, s. 4.

¹²⁵ Ibidem, s. 4-5.

¹²⁶ Ibidem, s. 5.

¹²⁷ Viz Vybíral, *Reissigova vila* (pozn. 118), s. 151-152.

¹²⁸ Wirth (pozn. 119), s. 5.

záleželo tedy na volném a nezacloněném místě. Venkovní terasy a zahrádky musely být sestaveny směrem do zahrady, v žádném případě ne do rušné ulice, která by narušovala intimitu domácího života. Další přírodní prvky se projektovaly podle několika možných úprav, rozvržení dvora nebo vedlejších užitkových staveb.¹²⁹

5.2 1918 – 1948

Po první světové válce, po obnově našeho státu, architektura směřovala do třech stavebních linií. První se orientovala na pokračování abstraktního předválečného kubismu, druhá linie usilovala, důsledkem mohutné vlny národního odboje, o vznik národního slohu, který vyšel ze současného kubismu a dynamismu s návazností na národní lidové tradice. Třetím směrem se stala nová architektura, později nazývaná funkcionalistická, jejímž cílem byla „*změna architektonického názoru, usilujícího ve jménu rozumu, logiky, hygieny a úspornosti podrobit půdorysnou i prostorově-hmotnou organizaci stavby jejímu přesně vymezenému funkčnímu poslání*“.¹³⁰

Historický význam tohoto odvětví ve vývoji české architektury tkví v přerušení vazeb na Anglii a Vídeň, díky nadšení ze státní samostatnosti¹³¹, a zaměření se na francouzské, holandské a německé vzory.¹³² Roky 1918–1925 se jeví jako období pro hledání moderního stylu a prohlubujícím se kontaktem s evropským vývojem.¹³³ V meziválečném období v převážné většině nacházíme mezi stavebníky především členy středních vrstev, např. architektky, advokáty, lékaře.¹³⁴

Ke konci roku 1924 organizoval Klub architektů přednáškový cyklus s názvem Za novou architekturu, kde odborné veřejnosti přednášely přední osobnosti moderní architektury např. Walter Gropius, Karel Teige, Adolf Loos apod. Největší ohlas sklídil Le Corbusier, který prezentoval přednášku O purismu a architektuře. Díky tomu v roce 1925 utíchal vliv národního slohu a zahraničních tendencí, a následovaly snahy o novou architekturu v duchu bílého funkcionalismu.¹³⁵ Klíčovým tématem české architektonické tvorby dvacátých a třicátých let 20. století se proto stal funkcionalistický dům.¹³⁶

¹²⁹ Ibidem, s. 4.

¹³⁰ Rostislav Švácha, Osada Baba, *Umění XXVIII*, 1980, s. 368.

¹³¹ Jan Sedlák (ed.) – Iveta Černá – Dagmar Černoušková a kol., *Slavné brněnské vily*, Praha 2006, s. 39.

¹³² Viz Švácha (ed.) – Hermanová – Koukalová (pozn. 112), s. 160.

¹³³ Viz Sedlák (ed.) – Černá – Černoušková (pozn. 131), s. 40.

¹³⁴ Eva Erbanová – Milan Šilhan – Rostislav Švácha a kol., *Slavné vily Jihočeského kraje*, Praha 2007, s. 91.

¹³⁵ Viz Zatloukal (ed.) – Šlapeta (pozn. 117), s. 256-257.

¹³⁶ Viz Švácha (ed.) – Hermanová – Koukalová (pozn. 112), s. 160.

„Dříve šlo architektovi o to, aby projevils architekturu ve stavbě chrámů a paláců; my chrám a palác opustili. [...] Ve snaze po odstranění říms, štítů a bání jsme vyřkli formuli: Dům jest stroj na bydlení. A výraz byl tak výstižný, že všude nalezl odezvu.“¹³⁷ Článek, který byl sepsán z projevu Corbusiera, popisuje cestu od strohého purismu, který se hlásil k účelnosti a strojovosti. Nestačil pouhý stroj na bydlení, musel být více než stroj, stroj, který se nesmí vzdálit citovosti a lidské touze po radosti. Na otázku „Kde začíná architektura?“ si autor odpovídá na konci článku: „Začíná tam, kde stroj končí.“¹³⁸

Založení nové tvorby odpovídající rozvojové době směřovalo zejména k vytváření prostoru,¹³⁹ který měl být vytvářený architekturou a měl co nejlépe sloužit praktickým potřebám, požadavkům účelnosti, zajišťovat prosperitu a rozvoj skupinového nebo individuálního života. Mezi potřeby bylo označováno vše, co člověk potřeboval k udržení, zlepšení a stupňování své existence.¹⁴⁰

Podstatné bylo, aby se při pohybu domem neplýtvalo časem, proto se architekti snažili o vytvoření na sebe navazujících místností. Rostislav Švácha tuto funkci ve své knize popisuje tak, „aby se funkce jednotlivých místností řadily logicky za sebou jako pracovní úkony v továrně“.¹⁴¹ Architekti inspirovaní prací v továrních dílnách ji přenášeli na své vily, které svou velikostí měly odpovídat její funkci a účelu. Forma tedy musela sledovat funkci, nesměla být dána předem. Impuls pro dispozici prostorů se odvíjel podle návaznosti úkonů ve výrobním procesu.¹⁴² Zásadní zřetězení se týkalo například ložnice s koupelnou nebo jídelny s kuchyní. Vnitřní uspořádání bydlení se odvíjelo od často používané schodišťové haly, využívané jako střed dispozice a spojení obytného přízemí s ložnicemi v patře. Požadavkem také bylo oddělit obytné části domu od částí hospodářských.¹⁴³

Vzhled krabic s tenkými stěnami narušovala pouze prolamovaná pásová okna, kterým skeletová konstrukce dovolovala táhnout jej přes celé průčelí i rohy domu.¹⁴⁴ Jelikož spojení - slunce, vzduch a světlo patřilo mezi nejžádanější potřeby nového bydlení, musely se tomu podřídít i samotné konstrukční a dispoziční formy. Častěji než půdorysy čtvercové se začaly využívat protáhnuté obdélné, pro zajištění větší plochy,

¹³⁷ Le Corbusier, Kde začíná architektura, *Styl*, 1927 – 1928, roč. 1, s. 1.

¹³⁸ *Ibidem*, s. 3.

¹³⁹ Bohuslav Syrový, *Architektura – svědectví dob*, Praha 1977, s. 388.

¹⁴⁰ Vilém Dvořák, K otázkám funkcionalismu v soudobé architektuře, *Styl*, 1929-1930, roč. 1, s. 1.

¹⁴¹ Viz Švácha (ed.) – Hermanová – Koukalová (pozn. 112), s. 161.

¹⁴² Rostislav Švácha, *Od moderny k funkcionalismu*, Praha 1995, s. 263.

¹⁴³ Viz Staňková – Štursa – Voděra (pozn. 116), s. 278.

¹⁴⁴ Viz Švácha (ed.) – Hermanová – Koukalová (pozn. 112), s. 160.

která se poté otevírala ke sluneční straně.¹⁴⁵ Okna zajišťovala propojení s okolní přírodou, prosvětlení místností a optické vtáhnutí zahrady dovnitř domu.¹⁴⁶

Na zevnějšek staveb se využívalo šikmých taškových nebo plochých střech, trubkového zábradlí a pro nejrůznější venkovní posezení se přistavovaly balkony a terasy.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Viz Matysová (pozn. 122), s. 24.

¹⁴⁶ Viz Švácha (ed.) – Hermanová – Koukalová (pozn. 112), s. 161.

¹⁴⁷ Viz Staňková – Štursa – Voděra (pozn. 116), s. 298.

6 Jihočeské vily v meziválečném období

Povahu budějovické meziválečné architektury výrazně ovlivňoval vznik Československé republiky, zejména v oblasti sociální a hospodářské. Dříve byl jih Čech významným železničním uzlem pro tratě z Vídně do Chebu a z Prahy do Lince, avšak rok 1918 jejich postavení změnil na pouhou okrajovou oblast republiky. Kvůli tomuto problému začaly průmyslové podniky ztrácet na kvalitě a mít zhoršený přístup k zahraničním trhům. Jelikož se během 1. republiky nedařilo dostat do zlepšující se ho stadia, zvyšovala se nezaměstnanost, a proto docházelo k poklesu počtu obyvatel.¹⁴⁸

Město České Budějovice, centrum jihu, se odpoutalo od Vídně a postupně se dostávalo pod vliv pražského prostředí. V první polovině 20. století se architekti nechávali inspirovat podněty předválečné i poválečné pražské architektury, a poté je uplatňovali na svých realizacích.¹⁴⁹ V oblasti vilové architektury se však odehrávalo nepřetržité hledání nového architektonického výrazu.

Díky hospodářské stagnaci se proměňuje i struktura stavebníků vil. Největší zájem o jejich výstavbu měly střední vrstvy např. advokáti, lékaři a architekti. Jejich omezené prostředky je však směřovaly spíše k místním stavitelským firmám. Proto mnoho stavitelů odcházelo do Prahy, kde byla větší šance pro získání hodnotnějších zakázek.¹⁵⁰

V česky mluvících městech se stále častěji začala objevovat architektura obloučkového kubismu, např. vila Jana Böhma v Blatné. Naopak v jazykově německých oblastech Pošumaví se výstavby přikláněly k tradicionalismu. Do tohoto odvětví můžeme zařadit vily místních továrníků – vila Eugena Poraka v Loučovicích postavená v roce 1921 nebo vila Hanse Spira ve Větrní z roku 1922.¹⁵¹

Z dvacátých let dvacátého století nesmíme opomenout ani tvorbu Karla Chocholy¹⁵². Pojetí jeho výtvorů obsahovalo silné vlivy holandské architektury, konkrétně holandský neoplasticismus skupiny De Stijl. Nejčastěji však s tvorbou architekta Johanna J. P. Ouda. Chocholovu tvorbu charakterizovaly masivní pilíře, římsy vystupující z líce stavby, často užitá neomítaná zdivo ve výplních a maximální

¹⁴⁸ Milan Šilhan, Českobudějovická architektura mezi dvěma světovými válkami, *Výběr – Časopis pro historii a vlastivědu Jižních Čech*, r. 36, č. 1, 2000, s. 15.

¹⁴⁹ *Ibidem*, s. 16.

¹⁵⁰ Viz Erbanová – Šilhan – Švácha (pozn. 134), s. 91 - 92.

¹⁵¹ *Ibidem*, s. 93.

¹⁵² Narozen 30. září 1893 v Plzni. Inženýr, architekt, dr. techniky, profesor v Českých Budějovicích Zemřel 3. června 1942. – Viz Vlček (pozn. 23), s. 259.

pronikání a stupňování hmot v rámci stavby.¹⁵³ Typickým příkladem je jeho vlastní rodinný dům v Českých Budějovicích z roku 1929 [Obr. 20] či dům ing. Josefa Svobody v Dukelské ulici č. 66.

Mezníkem ve vývoji meziválečné architektury je rok 1928. Toto datum se označuje jako nástup funkcionalismu v budějovické architektuře. V roce 1928 postavil architekt Josef Hahn rodinný dům pro JUDr. Josefa Weisskopfa. Pro vilu na čtvercovém půdorysu je typické jedno vertikální pásové okno schodiště, vysunutý prosklený kubus zimní zahrady, zajímavá kruhová sklepní okna a prostor vyvýšený nad úroveň střešní terasy, kde byla umístěna komora a pokoj pro služebnou [Obr. 21].

První polovina 30. let se vyznačuje přílivem řady pražských avantgardních architektů, přinášející podněty z tvorby Le Corbusiera. Mezi ně se řadí Jaroslav Stránský a Josef Šlégl,¹⁵⁴ kteří postavili vilu, s doznívajícími vlivy holandského neoplasticismu a nastupujícím funkcionalismem, pro Miroslava Zátku¹⁵⁵ nebo architekt Eugen Linhart se svým projektem na vilu Václava Šlechty z let 1932 – 1933.

Výrazný odklon od bílých kubických hmot funkcionalismu zaznamenala druhá polovina třicátých let. Využívaly se sedlové nebo valbové střechy a arkýře. Jestliže se architekti, stavící v tomto stylu, Jan Salák, Josef Kotlár¹⁵⁶ či Nikolaus Zdekauer¹⁵⁷ snažili o zlidštění funkcionalistických zásad, pak například vila od táborského stavitele Jana Loskota vyznívala jako jejich přímé popření.¹⁵⁸ Inspiraci pro výstavbu lze spatřovat jak ve středověké venkovské architektuře, tak i v architektuře exotických tropických zámořských oblastí. Půdorys ve tvaru L umocňovaly vysoké strmé sedlové střechy pokryté doškovou krytinou [Obr. 22]. Vila však roku 1956, kvůli vznícení střechy od jisker z komína, shořela.¹⁵⁹

Českokrumlovský architekt Johann Melzner se též navracel k odkazu lidové podhorské architektury, ve které se inspiroval domy alpského typu. A to v případě rodinného domu Antona a Hermíny Rudolfových (1937 – 1938) a vlastního domu, kde se zaměřil na výrazné dřevěné konstrukční prvky. Soubor této architektury založené

¹⁵³ Šilhan (pozn. 148), s. 19.

¹⁵⁴ Stránský narozen 24. dubna 1892 v Dobříši. Studoval na České vysoké učení technické v Praze. Zemřel v roce 1981. Šlégl se narodil 3. července 1893. Studoval na vysoké škole technické v Praze. - Denisa Vesecká, *Vila Miroslava Zátky, Husova 11* (diplomová práce), Ústav estetiky a dějiny umění FF JU, České Budějovice, 2015, s. 20.

¹⁵⁵ Šilhan (pozn. 148), s. 20.

¹⁵⁶ Narozen 20. srpna 1892 v Českých Budějovicích. Byl inženýrem a architektem, zajímal se o tvorbu rodinných domů apod. – Viz Vlček (pozn. 23), s. 327.

¹⁵⁷ Narozen 27. listopadu 1912. – Viz Vlček (pozn. 23), s. 726.

¹⁵⁸ Viz Erbanová – Šilhan – Švácha (pozn. 134), s. 96.

¹⁵⁹ Ibidem, s. 153 – 154.

na lidových či historizujících formách uzavřela v roce 1940 výstavba českobudějovické vily Mathilde [Obr. 23], jejíž koncept souzněl s pojetím Heimatstilu.

6.1 Zátkova vila

Tuto dvoupatrovou vilu na nábřeží řeky Vltavy si u pražských architektů Josefa Šlégl a Jaroslava Stránského objednal průmyslník a národohospodář Ing. Dr. Miroslav Zátka (1890-1980), který patřil do rozvětvené a úspěšné rodiny Zátků,¹⁶⁰ pocházejících z jihu Čech. Miroslav Zátka se po získání doktorátu v oboru chemických věd, stal v roce 1919 spolupodílníkem závodu Monopol Bratři Zátkové, s.r.o. a předsedou a.s. Doktor Ferdinand Zátka v Karlíně.¹⁶¹

O postavení vily se zasloužila firma Bratři Petráškové v roce 1932.¹⁶² Rukopis autorů, zabývající se zásadami funkcionalismu, se na vile důrazně podepsal, a to především podstatným tvrzením, že „*vnější podobu stavby musí určit uspořádání místností v jejím vnitřku*“. Zátkova vila je potvrzením tohoto pravidla, jelikož symetrie domu se přesouvá do pozadí a podstatným se stávají vnitřní obytné prostory v různě velkých hranolových tvarech vystupující z jádra, nadále však působí harmonicky vyvážením vertikálních a horizontálních prvků [Obr. 23].

Zejména díky asymetrii celého domu se jeho vzhled blíží k vlivu holandského neoplasticismu s nastupujícím funkcionalismem. Budova je otevřena k jihu do zahrady a okna jsou umístěna podle toho, kde bylo zapotřebí místnost osvětlit. Proto ani v tomto případě nenacházíme žádnou symetričnost.¹⁶³ Mezi nápadné znaky vily můžeme zařadit výrazné římsy lemující stavbu a propojení několika úrovní terasami se zahradou.

Vnitřek stavby má složité uspořádání, které se projevuje vertikálami na fasádách. Výškové členění hmot připomíná Raumplan Adolfa Loose.¹⁶⁴ Jádro domu tvořila typická rozměrná centrální schodišťová hala, sahající až do prvního patra vily, obložena mořeným dubem, která byla zasouvacími dveřmi propojena s jídelnou spojenou s volným vstupem na zimní zahradu. V reprezentativním přízemí se též nacházela přípravná jídel, kuchyně, pokoj pána a tzv. „červený“ salon otevřený do půlválcového výklenku.

¹⁶⁰ Rod spojený s Českými Budějovicemi a proslulý podnikatelskými a politickými aktivitami. Rodinné kořeny sahají až do 17. století, v Budějovicích od roku 1813. *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 634

¹⁶¹ Viz Pelech (pozn. 114), s. 84.

¹⁶² *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 2006, s. 609.

¹⁶³ Viz Erbanová – Šilhan – Švácha (pozn. 134), s. 134.

¹⁶⁴ Viz *Encyklopedie Českých Budějovic* (pozn. 162), s. 609.

První patro budovy sloužilo pro soukromý život rodiny, kde se nacházely dětské pokoje a ložnice manželů Zátkových. Na opačné straně byly umístěny obslužné místnosti s prostory určenými pro hygienu.¹⁶⁵ Ve vile se také nacházelo několik dobových vymožeností v podobě výtahu sloužícího pro rozvážení jídel z kuchyně do pokoje, zatahovací dřevěné rolety, shoz odpadu do kotelny a jiné.¹⁶⁶

Okolo devadesátých let 20. století koupila vilu v restituci společnosti Zepter International, s.r.o. a počátkem 90. let se za 14 milionů korun zrekonstruovala jako sídlo obchodního zastoupení pro Českou republiku. Rekonstrukce se nevyhnulo ani dispoziční řešení, konkrétně vybourání několika příček, zateplení fasád a výměna technického zařízení s tím, že se respektovala vlastní architektura objektu.¹⁶⁷

Po těchto úpravách se však v interiéru podařil dochovat dřevěný obklad v hale a na schodišti, trubková zábradlí, ocelová okna se shrnovacím mechanismem a skládací rolety ovládající se zevnitř navíjením pásu.¹⁶⁸

6.2 Vila Antonína Belady

Na vzniku významných vil počátku 20. století v oblasti Plané nad Lužnicí, poblíž Tábora, se podepsal charakter jižních Čech. Mezi ideální prostředí pro oblast turistických letovisek se Planá zařadila zřejmě díky řece Lužnici, krásné okolní přírodě a vlakovému spojení mezi Prahou, Táborem a Českými Budějovicemi.¹⁶⁹

Plány na vilu, postavenou na okraji města Planá nad Lužnicí, v osadě Lhota-Samoty, si v roce 1925 sám navrhl známý pražský architekt a stavitel Antonín Belada, výstavbu si nechal provést svou vlastní stavební firmou.

Na rozsáhlé parcele situoval dům v severním cípu. Tato vila je na jihu Čech brána jako první postavená v puristickém stylu. Typické pro ni je krychlové jádro, ze kterého vystupuje robustní půloválný rizalit s balkonem a okna umístěna po celém jeho obvodu, jež jsou dělena kulatými sloupky [Obr. 25]. Dalším výrazným prvkem je kvádrový rizalit určený pro schodiště. Výjimečnou ji tvoří rozdílnost fasád v otázkách souměrnosti. Jelikož na severní a západní straně se setkáváme s průčelím symetrických a na straně jižní a východní s průčelím asymetrickým. Na bezozdobné fasádě zaujmou výrazné římsy a různé typy okenních otvorů, ve spodních částech domu zamřížované.

¹⁶⁵ Viz Erbanová – Šilhan – Švácha (pozn. 134), s. 135-136.

¹⁶⁶ Denisa Vesecká, *Vila Miroslava Zátky, Husova 11* (diplomová práce), Ústav estetiky a dějiny umění FF JU, České Budějovice, 2015, s. 19.

¹⁶⁷ Viz Pelech (pozn. 114), s. 84.

¹⁶⁸ Viz Erbanová – Šilhan – Švácha (pozn. 134), s. 136.

¹⁶⁹ Ibidem, s. 189.

Důkazem, že Beladova vila patří mezi ty modernější, je uplatněná železobetonová konstrukce, která tehdy byla kvůli své finanční náročnosti často nahrazována běžným zděním z cihel. Interiér v přízemí tvořilo několik ložnic, kuchyně a již zmíněný rizalit sloužící jako veranda, první patro mělo rozsáhlý salon se vstupem na půloválnou terasu.¹⁷⁰

6.3 Vila Jana Příbrského

V Českých Budějovicích, v ulici Boženy Němcové č. 52, se nachází vila Mudr. Jana Příbrského, postavená podle projektu z roku 1938 architekta Bedřicha Adámka.¹⁷¹ Vila je charakteristická svým tradicionalistickým až romantickým vyzněním. Příkladem toho je uzavřená bloková forma, která vytváří dojem bezpečnosti pro rodinu žijící uvnitř stavby. Součástí jsou také rustikální prvky jako například kovové lucerny nad vstupy, hrubě opracovaný pískovcový sokl ve spodní části omítky a škrábaná omítka [Obr. 26].¹⁷²

Převýšená budova téměř na čtvercovém půdorysu, s podélnými terasami směřujícími k jihu a západu, se snaží navozovat v luxusním provedení venkovskou mediteránní atmosféru. K tomu posloužila i uplatněná nízká střecha posazená na široce předsazené římsě. Původní rozlehlá zahrada byla na úkor ostatních rodinných domů v ulici zmenšena.¹⁷³

Jádro domu tvořila hala, ke které navazovalo dvouramenné schodiště do vyšších podlaží. Interiér domu se skládal z dvou oddělených částí – veřejné a soukromé. Veřejné proto, že v přízemí vykonával Příbrský svou lékařskou praxi v oboru gynekologické péče. V tomto traktu byly umístěny toalety, čekárna, svlékárna, operační sál apod. Soukromá část se přesunula do prvního a druhého patra, kde se nacházely reprezentativní prostory, jídelna, pokoje, toaleta.¹⁷⁴

Původní charakter stavby byl narušen několika vnitřními úpravami. Jelikož se nadále spodní část využívá pro lékařské účely, byla nutná její rekonstrukce. Výraznou změnou prošel pozemek, který byl ještě zmenšen o polovinu, nejspíše kvůli později

¹⁷⁰ Ibidem, s. 107.

¹⁷¹ Narodil se 21. února 1891. Byl civilním inženýrem-architektem. Specializoval se především na stavbu nemocničních zařízení. Zemřel 15. dubna 1961. – Viz Vlček (pozn. 23), s. 9.

¹⁷² Viz Erbanová – Šilhan – Švácha (pozn. 134), s. 156.

¹⁷³ Viz *Encyklopedie Českých Budějovic* (pozn. 162), s. 609.

¹⁷⁴ Viz Erbanová – Šilhan – Švácha (pozn. 134), s. 156.

vybudované garáži. Přešlé rustikální prvky byly zachovány, avšak škrábaná omítka je na několika místech poškozená.¹⁷⁵

¹⁷⁵ Viz Pelech (pozn. 114), s. 88.

7 Závěr

Vila, vystavená v Sezimově Ústí v roce 1930, vznikla na přání manželů Benešových, kteří zatoužili po letním sídle, kde by mohli trávit volné chvíle mimo ruch hlavního města. Místo výstavby si vybrali kvůli prostředí, které dobře znali již od svého mládí.

Sloh domu byl Edvardem Benešem určen již od počátku, jelikož poměrně často pobýval na jihu Francie a oblíbil si tamější stavby s typickými nízkými střechami, velkými okny a specifickým natočením ke slunečným stranám. Architekta Petra Kropáčka si Benešovi vybrali na základě doporučení Otakara Fierlingera, který neměl s výstavbou reprezentativních vil zkušenosti. Kropáček nabyl svých zkušeností v zahraničí, kam se odstěhoval po první světové válce a po svém návratu nasměroval své názory na stranu čistého slohu.

Otakar Fierlinger však svůj um projevil při tvorbě zahrady, jejíž vznik doporučoval společně s výstavbou domu. Její dispozice se totiž musela odvíjet od půdorysu stavby a musela na ni navazovat veškerá plastika terénu, dispozice cest a například i tvar rostlin. Podstatou jeho tvorby nebylo jen vytvoření osobitého projektu, ale především i umění využívat pestrosti zelených odstínů a klást důraz na valéry, které plnily estetickou funkci.

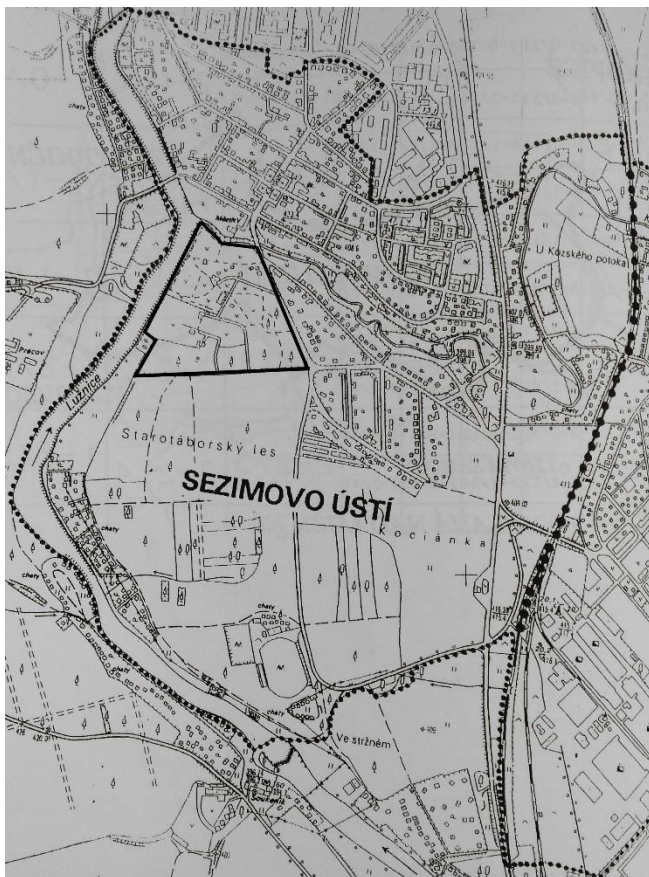
Vila, postavená pro účely oddechu, aktivního odpočinku a odreagování se od politických situací, byla po smrti Hany v roce 1975 smluvně převedena na Úřad předsednictva vlády ČSSR. Tento krok však pobouřil mnoho lidí, jelikož Hana ve své závěti odkazovala vilu Muzeu husitského revolučního hnutí v Táboře. Její prosba se týkala vytvoření důstojného muzejního památníku na prezidenta Edvarda Beneše. Další postupy Úřadu vlády však směřovaly na opačnou stranu. V plánu byla kompletní přestavba letní vily na celoročně využívanou vilu pro vládní účely. Rekonstrukce souvisely jak s prostory v přízemí, tak i v prvním patře. Potřeba zajištění ubytování pro různé návštěvy vedla k vytvoření a přebudování pokojů na apartmány, obytná hala byla přeměněna na společenský sál s monumentálním křbovým tělesem atd. Také exteriér doznal mnoha změn. Zelené okenice typické pro středomořské domy byly přetřeny na hnědé, omítka na světle hnědou a pro relaxaci byl vybudovaný vyhřívaný bazén. Obnova interiéru vily na podobu ze třicátých let byla zahájena v roce 2006. Nyní jsou některé prostory návštěvníkům zpřístupněny, avšak vila slouží zejména jako reprezentační prostory předsedy vlády.

Kapitola o pojetí vil směřuje na jejich vývoj od počátku 20. století až do roku 1945. V období 1900-1918 představují dům v britském stylu, který se měl stát základem pro tvorbu nové architektury a zásady vily, které formuloval například Zdeněk Wirth v časopisu *Styl*. Období po první světové válce bylo typické pro hledání moderního stylu a snahou o novou architekturu v duchu bílého funkcionalismu.

Rodinná vila v Sezimově Ústí byla vybudována v meziválečné době, proto poslední kapitola představuje vývoj vilové architektury v tomto období na jihu Čech. Problémy s nalezením vlastního uměleckého výrazu bylo zapříčiněno nepřítomností významného architekta. Většina z nich totiž odcházela za lepšími nabídkami do Prahy a hledání architektonického výrazu vedlo k inspirování se právě pražskou architekturou. Jelikož České Budějovice v tomto období zažívaly narůst významných architektonických budov, můj výběr staveb směřuje především do tohoto centra.

Architekti se snažili dosáhnout vzájemného prolínání stereometrických hmot. Stavby disponovaly prvky purismu a funkcionalismu. Zátkova vila je podobna Benešově vile zejména svým vnitřním uspořádáním odkazující na Raumplan Adolfa Loose a využitím oněch prvků. Svým stavebním provedením je však vila blíže ke vzhledu vily Jana Příbrského. Oba architekti totiž usilovali o mediteránní až romantické vyznění zakomponováním nízkého sklonu střech, lodžii, podélných teras, atp. Výrazně se však liší v půdorysu, kdy vila v Českých Budějovicích je vystavena na téměř čtvercovém půdorysu a vila v Sezimově Ústí má půdorys do tvaru L. Příbrského vila svou absencí prostorovosti nahrazuje ve výšce tří pater. Výrazným rozdílem jsou také okna, kdy se například architekt Kropáček chtěl více přiblížit podobnosti vil na jihu Francie a do stavby zakomponoval francouzská okna.

8 Obrazová příloha

Obr. 1 - Mapa Sezimova Ústí s vyznačeným areálem vil souvislou čarou

Obr. 2 - Letecký snímek z roku 1937

Obr. 3 - Spodní část zahrady u Kozského potoka

Obr. 4 - Pančičův smrk umístěný u tenisových kurtů

Obr. 5 - Jeden ze zahradních altánů

Obr. 6 - Alpinum

Obr. 9 - Výstavba Benešovy vily v roce 1931

Obr. 10 - Vila v roce 1938

Obr. 13 - Sala terrena na severozápadní straně vily

Obr. 14 - Arkádová lodžie vystavěná roku 1937

Obr. 15 - Společenská místnost

Obr. 16 - Interiér jídelny z roku 1931

Obr. 17 – Přestavba jídelny Úřadem vlády v roce 1977

Obr. 18 - Benešova pracovna z roku 1931

Obr. 19 - Pracovna po přestavbě z roku 1977

Obr. 20 - Vlastní rodinný dům Karla Chocholy, (S. K. Neumanna 4, České Budějovice)

Obr. 21 - Vila JUDr. Josefa Weisskopfa (Pabláskova 5, České Budějovice)

Obr. 22 - Vila Karla Lamače, architekt Jan Loskot

Obr. 23 - Vila Mathilde (Preslova 2, České Budějovice)

Obr. 24 - Zátkova vila (Husova 11, České Budějovice)

Obr. 25 - Vila Antonína Belady (Ústrašická 12, Planá nad Lužnicí)

Obr. 26 - Vila Jana Příbrského (Boženy Němcové 52, České Budějovice)

9 Přehled použité literatury

- 1) Čechurová, Jana – Fučíková, Eliška – Kolář, Michal et al., *Vila*, Praha 2009.
- 2) Dejmek, Jindřich, *Edvard Beneš: politická biografie českého demokrata I.*, Praha 2006.
- 3) Dokoupil, Zdeněk, *Zahrada a park v historickém vývoji*, Praha 1957.
- 4) Dvořák, Vilém, K otázkám funkcionalismu v soudobé architektuře, *Styl*, 1929 – 1930, č. 1.
- 5) *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 2006.
- 6) Erbanová, Eva – Šilhan, Milan – Švácha, Rostislav a kol., *Slavné vily Jihočeského kraje*, Praha 2007.
- 7) Fierlinger, Otakar, Soudobé snahy v úpravě zahrad, *Styl*, 1933-34, č. 8-10.
- 8) Fierlinger, Otokar, Krajinářská architektura v Americe, *Volné směry*, 1929 – 1930, roč. 27.
- 9) Hnídková, Vendula, *Pavel Janák: Obrys doby*, Řevnice 2009.
- 10) Horáček, Martin, *Za krásnější svět: tradicionalismus v architektuře 20. a 21. století*, Brno 2013.
- 11) Anděla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění. Dodatky*, Praha 2006.
- 12) Horyna, Mojmír, *Černínský palác v Praze*, Praha 2001.
- 13) Hrabica, Pavel – Hrabica, Zdeněk, *Vila pana prezidenta*, Praha 2005.
- 14) Janák, Pavel, *Sezimovo Ústí – letní sídlo Edvarda Beneše*, Tábor 2007
- 15) Jankovec, Otakar – Knotková, Ivana, *Sezimovo Ústí; zánik, vznik, urbanistické proměny města*, Sezimovo Ústí 2006.
- 16) Klimek, Hynek, *Sezimovo Ústí – město, které se zrodilo dvakrát*, České Budějovice 2009.
- 17) Kolář, Michal – Drda, Vladimír, *Edvard Beneš v Sezimově Ústí – vila, zahrada, domov*, Praha 2004.
- 18) Kolář, Michal, Teoretik urbanismu a tvůrce zahrad – Otokar Fierlinger, *Architekt*, 2008, č. 7, roč. 54.
- 19) Koukal, Vítězslav, *Vývoj zahrad a parků*, Praha 1977.
- 20) Le Corbusier, Kde začíná architektura, *Styl*, 1927 – 1928, roč. 1.
- 21) Matysová, Ilona, *Vily a rodinné domy Josefa Gočára* (diplomová práce), katedra Dějin umění UP, Olomouc 2014.

- 22) Olivová, Věra, *Vila Edvarda Beneše v Sezimově Ústí*, Praha 2000.
- 23) Pavlátová, Marie – Ehrlich, Marek a kol., *Zahrady a parky jižních Čech*, 2004.
- 24) Pelech, Petr, *Vilová architektura v Českých Budějovicích se zaměřením na třicátá léta 20. století* (diplomová práce), Katedra výtvarné výchovy PF JU, České Budějovice 2003.
- 25) Sedlák, Jan (ed.) – Černá, Iveta – Černoušková, Dagmar a kol., *Slavné brněnské vily*, Praha 2006.
- 26) Staňková, Jaroslava – Štursa, Jiří – Voděra, Svatopluk, *Pražská architektura, významné stavby jedenáctého století*, Praha 1991.
- 27) Syrový, Bohuslav, *Architektura – svědectví dob*, Praha 1977.
- 28) Šetřilová, Jana – Čechura, Jaroslav, *Listy důvěrné. Vzájemná korespondence Hany a Edvarda Benešových*, Praha 1996.
- 29) Šilhan, Milan, *Českobudějovická architektura mezi dvěma světovými válkami, Výběr – Časopis pro historii a vlastivědu Jižních Čech*, r. 36, č. 1, 2000.
- 30) Švácha, Rostislav, *Od moderny k funkcionalismu*, Praha 1995.
- 31) Švácha, Rostislav (ed.) – Hermanová, Hana – Koukalová, Šárka a kol., *Slavné vily Středočeského kraje*, Praha 2010.
- 32) Švestka, Jiří – Vlček, Tomáš et al, *Český kubismus 1909 – 1925: malířství, sochařství, umělecké řemeslo, architektura*, Praha 2006.
- 33) Toman, Prokop, *Nový slovník československých výtvarných umělců I.*, Ostrava 1993.
- 34) Vesecká, Denisa, *Vila Miroslava Zátky, Husova 11* (diplomová práce), Ústav estetiky a dějiny umění FF JU, České Budějovice.
- 35) Vlček, Pavel a kol., *Encyklopedie architektů, stavebníků, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004.
- 36) Vybíral, Jindřich, *Leopold Bauer – heretik moderní architektury*, Praha 2015.
- 37) Vybíral, Jindřich, *Reissigova vila v Brně a reforma rodinného domu po roce 1900*, Praha 2011.
- 38) Wirth, Zdeněk, *Villa, Styl*, 1910, č. 1.
- 39) Zajíc, Josef – Hruža, Jiří, *Vývoj urbanismu*, Praha 2002.
- 40) Zatloukal, Pavel (eds.) – Šlapeta, Vladimír, *Slavné vily Čech, Moravy a Slezska*, Praha 2010.
- 41) Zídek, Petr, *Hana Benešová*, Praha 2014.

10 Seznam vyobrazení

[Obr. 1] Mapa Sezimova Ústí s vyznačeným areálem vil souvislou čarou, [převzato z: Otakar Jankovec – Ivana Knotková, *Sezimovo Ústí; zánik, vznik, urbanistické proměny města*, Sezimovo Ústí 2006, s. 64.]

[Obr. 2] Letecký snímek z roku 1937, [převzato z: Jana Čechurová – Eliška Fučíková – Michal Kolář et al., *Vila*, Praha 2009, s. 104.]

[Obr. 3] Spodní část zahrady u Kozského potoka [foto - autorka]

[Obr. 4] Pančičův smrk u tenisových kurtů [foto - autorka]

[Obr. 5] Jeden ze zahradních altánů [zdroj:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bene%C5%A1ova_vila_-_zahrada_2.jpg,

vyhledáno: 14. 4. 2016]

[Obr. 6] Alpinum [foto - autorka]

[Obr. 7] Přizemí, 1930 [zdroj: spisy k Benešově vile umístěné na Městském úřadě Sezimova Ústí]

[Obr. 8] Řez, 1930 [zdroj: spisy k Benešově vile umístěné na Městském úřadě Sezimova Ústí]

[Obr. 9] Výstavba Benešovy vily v roce 1931 [zdroj:

<http://slavnstavby.cz/?i=11901/vila-edvarda-a-hany-benesovych>, vyhledáno 14. 4.

2016]

[Obr. 10] Vila v roce 1938 [převzato z: Jana Čechurová – Eliška Fučíková – Michal Kolář et al., *Vila*, Praha 2009, s. 166]

[Obr. 11] Plán přestavby z roku 1937 [zdroj: spisy k Benešově vile umístěné na Městském úřadě Sezimova Ústí]

[Obr. 12] Finální podoba vily [foto - autorka]

[Obr. 13] Sala terrena na severozápadní straně vily [foto - autorka]

[Obr. 14] Arkádová lodžie vystavěná roku 1937 [foto - autorka]

[Obr. 15] Společenská místnost [foto - autorka]

[Obr. 16] Interiér jídelny z roku 1931 [foto - autorka]

[Obr. 17] Přestavba jídelny Úřadem vlády v roce 1977 [zdroj:

http://www.dumazahrada.cz/stavba-rekonstrukce/architektura/2012/8/12/slavne-stavby-benesova-vila-jihoceska-perla-iv/#.Vw94E_mLSM9,

vyhledáno 14. 4. 2016]

[Obr. 18] Benešova pracovna z roku 1931 [zdroj:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Bene%C5%A1ova_vila#/media/File:Bene%C5%A1ova_vila_-_pracovna.jpg, vyhledáno 14. 4. 2016]

[Obr. 19] Pracovna po přestavbě z roku 1977 [zdroj:

http://www.dumazahrada.cz/stavba-rekonstrukce/architektura/2012/8/12/slavne-stavby-benesova-vila-jihoceska-perla-iv/#.Vw94E_mLSM9, vyhledáno 14. 4. 2016]

[Obr. 20] Vlastní rodinný dům Karla Chocholy, (S. K. Neumanna 4, České Budějovice)

[zdroj: <http://slavnestavby.cz/?i=2452/vila-karla-chocholy>, vyhledáno: 21. 4. 2016]

[Obr. 21] Vila JUDr. Josefa Weisskopfa (Pabláskova 5, České Budějovice) [zdroj:

<http://www.slavnestavby.cz/?i=2453/vila-judr-josefa-weisskopfa>, vyhledáno: 21. 4. 2016]

[Obr. 22] Vila Karla Lamače, architekt Jan Loskot [zdroj:

<http://www.slavnestavby.cz/?i=2440/letni-vila-karla-lamace>, vyhledáno: 21. 4. 2016]

[Obr. 23] Vila Mathilde (Preslova 2, České Budějovice) [zdroj:

<http://www.slavnestavby.cz/?i=2437/vila-mathilde-hrabenky-lamezan-salins>, vyhledáno: 21. 4. 2016]

[Obr. 24] Zátkova vila (Husova 11, České Budějovice) [zdroj:

http://zatkovavila.rajce.idnes.cz/Zatkova_vila-exterior/#IMG_2269.jpg, vyhledáno: 21. 4. 2016]

[Obr. 25] Vila Antonína Belady (Ústrašická 12, Planá nad Lužnicí) [zdroj:

<http://www.slavnestavby.cz/?i=2455/vila-antonina-belady>, vyhledáno: 21. 4. 2016]

[Obr. 26] Vila Jana Příbrského (Boženy Němcové 52, České Budějovice) [zdroj:

<http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/vily>, vyhledáno: 21. 4. 2016]